

BİR OSMANLI AYDINI BURSALI MEHMED TAHİR BEY'İN MENÂKIB-I HARB RİSALESİ

Ali KOZAN* - Ali ÇAKIRBAŞ**

Özet

Daha çok biyografi ve bibliyografya türünde kaleme aldığı eserleriyle bilinen bir Osmanlı aydını Bursalı Mehmed Tahir Bey'in askerî okullarda verdiği tarih dersleri için hazırlanmış olduğu notlardan oluşan risalesi Menâkib-ı Harb, daha Balkan Savaşı sırasında Sebîlü'r-Reşâd'da yayınlanmıştır.

Menâkib-ı Harb adlı risale Osmanlı tarihinden bazı kahramanlık menkîbeleri, cihad ile ilgili tarihî şahsiyetlere ait bazı vecizeler, cihadın fazileatine dair bir makale ve cihadın fazileatine dair Osmanlı müellifleri tarafından yazılmış olan 38 adet eserin müellifleriyle birlikte zikre dilmesinden oluşmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle tarihî kaynak olarak menâkıbnâmeler üzerinde durulmuştur. Bunu müteakip Menâkib-ı Harb adlı risalenin günümüz Türkçesine aktarılması ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Menkibe, Menâkıbname, Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, Biyografi

THE PAMPHLET OF MENAKIB-I HARB WRITTEN BY AN OTTOMAN INTELLECTUAL MEHMET TAHİR BEY FROM BURSA

Abstract

The pamphlet namely Menâkib-ı Harb was edited from the notes of the courses given at military school by Mehmed Tahir Bey who is better known his biographic and bibliographic edited from the notes of courses then published at Sebîlü'r Reşâd during Balkan War.

The pamphlet of Menâkib-ı Harb contains some legendary exploit stories from Ottoman history, jihad adages belong to some historical individuals, an essay about the virtue of jihad and the list of the 38 authors and works which were written by Ottoman authors and about the virtue of jihad.

* Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.
alikozaan@hotmail.com

** Okutman, Nevşehir Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Öğretim Elemanı, Nevşehir/Türkiye.
ali.cakirbas@gmail.com

In this work, primarily menâkıbnames were held as historical sources. Afterwards the elaboration and transcription of the pamphlet "Menâkıb-I Harb" was made.

Key Words

Menkıbe, Menakıbname, Bursalı Mehmed Tahir, the Ottoman Writers, Biography

GİRİŞ

I. MENÂKİBNÂME KAVRAMI

“Menkabe” kelimesi ve çoğulu olan “menâkîb” kelimesi Arapçada, “övünülecek güzel iş hareket ve davranış” manasına gelmektedir. Menkabe kelimesi Türkçe’de galât olarak menkîbe şeklinde ifade edilmekte ve yaygın olarak ilmî eserlerde de bu şekliyle kullanılmaktadır.¹ Bunun dışında farklı tanımlar da mevcuttur. Hadis kitaplarında Hazreti Peygamberin (S.A.V), sahabelerinin meziyet ve güzel davranışları hakkında kullanılan menâkîbın, tarihî şahsiyetlerin biyografileri ve bazı zümrelerin takdire şayan işleri için de kullanıldığı görülmektedir.² Din büyüklerinin ya da tarihte rol oynamış önemli isimlerin yaşamları ve olağanüstü davranışları³ ile ilgili hikâyeler de bu kavram çerçevesinde değerlendirilmektedir. Ayrıca “Menkîbe” kelimesinin “destan”⁴ kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. “Tezkire” ve “vilayetname” kelimeleri de “menâkîbnâme” yerine kullanılmıştır.

“Menkîbe”nin ıstılahî anlamı; “bir zatın fazl’u meziyetine delalet eden fikra ve bundan bahseden makale ve risâle-i mehdîye”⁵; şeklinde olup “din büyüklerinin, kahramanların ve tarihî şahsiyetlerin üstün vasıflarını, ahlâkî meziyetlerini, olağanüstü iş ve davranışlarını destânî-efsânevî bir üslûpla anlatan fikra, hikâye v.b.”⁶ şeklinde de tanımlanmaktadır.

Menâkîbnâmeler ise bir şeyh, veli veya onun etrafındaki müritlere ait menkabeleri söz konusu eden eserlerdir. Bu eserlerde, şeyh ya da velilerin diğer insanlara örnek teşkil edebilecek biyografileri anlatılmaktadır. Ayrıca bu kişilerin gösterdikleri kerâmetlere yer verilmektedir. Özellikle şeyhlerinin manevî üstünlüğünü ispat etmek için müritler tarafından kaleme alınan menâkîbnâmeler, müritler için öğretici olduğu kadar tarikatın tanıtılması ve yayılması amacıyla da kullanılmaktadır.⁷

¹ Ahmet Yaşar Ocak, **Kültür Kaynağı Olarak Menâkîbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)**, TTK Yayınları, Ankara 1997, s. 27; Ahmet Yaşar Ocak, **Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1983, s. 27; İsmail Hakkı Mercan, “*Türk Tarihinin Kaynaklarından Olan Bazı Menakıbnameler ve Gazavtnameler Hakkında*” **Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.10, C.6, Balıkesir 2003, s. 113.

² Ahmet Ateş, “*Menâkîb*”, **İslam Ansiklopedisi**, Millî Eğitim Basımevi, C. VII, İstanbul 1978, s. 701–702.

³ Hasan Eren vd, **Türkçe Sözlük**, C. II, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s. 563.

⁴ Emine Seval Yardım, **Menkîbe ve Menâkîbnâmelerle İlgili Eserler İçin Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi: 1928-1998**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999, s. 1.

⁵ Şemseddin Sâmî, **Kâmûs-ı Türki**, Çağrı Yayınları, İstanbul 1999, s. 1420.

⁶ İlhan Ayverdi, **Misali Büyük Türkçe Sözlük**, C.2, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2006, s. 2000; Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, haz. Aydın Sami Güneşçay, Aydın Kitabevi, Ankara 1997, s. 735.

⁷ Gencay Zavotçu, “*Tasavvufî Bir Eser: Menâkîb-ı Evliyâ ya da Sümbuliyye*”, **Aşk İllinden Gönlül Dülden İnciler**, (Ed. Deniz Saraç), İstanbul 2009, s. 162.

Menâkıbnâmelerde yer alan kerâmetler şu şekilde sıralanabilir: Hz. Muhammed (S.A.V), kırklar ve yediler ile görüşmek, aynı anda farklı mekânlarda bulunmak, kişinin zihninden geçenleri okuyup anlamak, acı çekmeden ölmek, kendi ölümünü tayin etmek, ölüyü diriltmek, diri i öldürmek, göğe yükselmek ve yaratılanlara hükmetmek gibi.⁸

Menâkıbnâmelerde anlatılan bu kerametler bazen başka bir veliye, ya da bir Hıristiyan azize ait menkıbelerden de oluşabilmektedir. Bir başka deyişle bir bölgede anlatılan menkıbe daha sonra o bölgede yaşayan veliler için de anlatılmaktadır. Yani aynı menkıbenin farklı kişiler için de anlatıldığı durumlar olmuştur.

İslamiyet'in Türkler arasında yayılma kanallarından birisi de tasavvuf kanalı olup. Türklerin İslamiyet'e girişleri sırasında eski İslam öncesi kültürlerini de İslamiyet'e taşımışlar, şamanların ve budist azizlerin sergiledikleri olağanüstü durumlarını evliya menkıbelerinde İslamî bir duruma büründürerek yer vermişlerdir.⁹ Örneğin Ahmet Yesevî'nin menkıbeleri Türkler arasında yayılarak kutsal adde dilmiş ve buna inanılmıştır.

Dolayısıyla İslamiyet'in Orta Asya ve Anadolu'da yayılmasında menkıbelerin büyük etkisi olmuştur. Türk-İslam dönemine ait ilk evliya menâkıbnamesi olan "*Tezkire-i Saltuk Buğra Han*" Karahanlılar döneminde XI. yüzyıl sonlarında yazılmıştır.¹⁰ Karahan hükümdarı Saltuk Buğra Han adına yazılan bu tezkirede hükümdarın hayatı ve kerametlerinden bahsedilmektedir. Bu eserle birlikte başlayan Türk menâkıbnâme edebiyatı özellikle beylikler döneminde Anadolu'da hızla yayılmıştır.

Anadolu'da XIII. yüzyılda yaşayan Mevlâna, Yunus Emre, Hacı Bektaş Velî, Muhyiddin Arabî, Fahrüddin İrakî, Kirmanî, Şeyh Necmedin Dâye, Sadreddin Konevî, Müeyyidüddin Cendî, Sadeddin Ferganî, Mahmud Hayranî ve Hacı İbrahim Sultan gibi büyük mutasavvıflara ait menâkıbnâmeler bu alanda verilmiş önemli ürünlerdir.

II. MENÂKIBNÂMELERİN ÖZELLİKLERİ

Evliya menâkıbnâmelerinin ilk özelliği menâkıbnâmelere konulan kahramanların gerçek ve mukaddes kişiler olduğudur. Bir diğer özellik, anlatılan olayların belirli bir yerde ve bilinen bir zamanda geçtiğidir. Üçüncüsü; anlatılan konular sırf eğlenmek ve belli bir eşya ya da tabiat

⁸ Erman Artun, *Dini-Tasavvufi Halk Edebiyatı, Edebiyat Tarihi/Metinler*, Karahan Kitabevi, Adana 2011, s.117.

⁹ Erman Artun, *Dini-Tasavvufi Halk Edebiyatı, Edebiyat Tarihi/Metinler*, s.117.

¹⁰ Ocak, *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri*, s. 42; Artun, *Dini-Tasavvufi Halk Edebiyatı, Edebiyat Tarihi/Metinler*, s. 118.

olayını izah etmek için değil, gerçek olduğu inanan olayları kapsamaktadır. Dördüncüsü; yarı mukaddestir ve bir doğma gibi kabul edilir. Beşincisi; konu edilen velî hayatta iken de öldükten sonra da menâkıbnâmesi yazılabilir. Altıncısı ise; biçim olarak son derece kısa ve sade bir anlatım ile kaleme alınmışlardır.¹¹ Dolayısıyla menâkıbnâmeler dinî ve sosyal hayatın içerisinde cereyan eden olayları kapsamakta olup bu açıdan önemli birer kaynak eser hükmündedirler.

Bu özelliklere bakarak menâkıbnâmelerin toplumun sosyal boyutu hakkında da bilgi verdiklerini görmekteyiz. Çünkü bu eserlerin ortaya çıkması, kendilerine inanılan bir topluluğun varlığını ortaya koymaktadır. Bu eserlerde anlatılan olayların gerçek bir zaman ve mekânda olması, bu eserlerin sadece harikulade olayların anlatıldığı gerçek dışı hikâyelerin yer aldığı eserler olmadığını göstermektedir.

Dil açısından bakıldığında Arapça, Farsça ve Türkçe dillerinde yazılmış menâkıbnâmeler bulunmaktadır. Herkes tarafından kolayca anlaşılması için sade bir dil üslubu kullanılmıştır. Her üç dilde yazılan menâkıbnâmelerde kısa şiirlere, menkıbe sahibine ait hatıralara, ayetlere, hadislerle ve büyük zatlara ait veciz sözlere de rastlanmaktadır.¹² Menâkıbnâmeler genellikle müritlerin yetişmesi ve tarikatın bütünlüğünün korunması amacıyla yazılmıştır. Ancak topluluk dışından kişilerin de menâkıbnâme yazdığı olmuştur.

III. MENÂKIBNÂMELERİN ÇEŞİTLERİ

Menâkıbnâmeler genelde aynı türden eserler olarak bilinir. Fakat biraz yakından incelendiğinde farklı özellikleri olduğu görülmektedir. Menâkıbnâmeler amaç, içerik ve konu edindiği şahıslar itibarıyla farklı tasniflere tabî tutulmaktadır. Bu bağlamda menâkıbnâmelerin iki gruba ayrıldığı görülmektedir. Birinci grup, tarihî gerçeklere dayanan menkıbeler olup ikinci grup ise, hayalî menkıbelerdir. Ocak'a göre evliya menkıbelerinin büyük kısmı tarihî gerçeklere dayanmakta yani birinci grupta yer almaktadır. Bu özellikleri çerçevesinde tarihe kaynaklık ederler. İkinci gruptakiler ise daha çok tasavvufî menkıbelerdir. Bunlar toplumsal değerleri ve ahlakî faziletleri öne çıkarmak için tarihî gerçekliğe dayandırmadan ortaya konulmuştur.¹³ Bu tür menkıbelerde kendi içinde üç kısma ayrılır. İlki, toplumun ictimaî değerler sisteminden kay-

¹¹ Ocak, *Kültür Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, s. 32-33.

¹² Ocak, *Kültür Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, s. 33-34; Mercan, " *Türk Tarihinin Kaynaklarından Olan Bazı Menâkıbname ve Gazavatnameler Hakkında*", s. 116.; Ayşenur Özkuş, *Tacü'l-Arifin Ebü'l-Vefa'nın Menâkıbı-İnceleme ve Metin*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008, s. 55-56.

¹³ Özkuş, *Tacü'l-Arifin Ebü'l-Vefa'nın Menâkıbı-İnceleme ve Metin*, s. 56.

naklanan menkîbeler. İkincisi, ahlakî bir teolojiye dayanan menkîbeler. Üçüncüsü ise propaganda maksadını güden menkîbelerdir.¹⁴ Bu menkîbeler de yine tarihe kaynaklık ederler. Zira hayâlî menkîbelerde hayâlî olan sadece olaylardır. Kişiler, zaman ve mekân gerçektir.

Menâkıbnâmelerin farklı bir tasnifini de Atilla Özkırımlı tarafından yapılmaktadır.¹⁵ Birincisi din uğruna savaşan kahramanların hayat hikâyeleri ve olağanüstü güçlerinden bahseden menkîbelerdir. İkincisi ise din büyükleri ve ermiş kişilerin, velilerin menkîbeleridir. İkinci grup kendi içinde, zahitler, tarikat kurucuları ve dinsel kimliği yanında siyasî yönü de bulunan kişilerden bahseden menkîbeler olarak üç kısımda ele alınabilir.

IV. KAYNAK ESER OLARAK MENÂKİBNÂMELER

Menâkıbnâmeler içlerindeki zayıf rivayetler ve uydurma haberler çıkarıldığı anda önemli birer kaynak hüviyetindedir. Yine de kullanılırken tarihî tenkit metodu ile ele alınması ve özellikleri bilinerek kullanılması gerekir. Menkîbeler yazıldığı bölgenin siyasî, kültürel, fikrî ve sosyal hayatı hakkında bilgiler içerir. Hatta sadece tarih açısından değil, dil, din, edebiyat, sosyoloji, psikoloji ve ekonomi gibi alanlara da çok önemli bilgiler aktarır.

Kaynak olarak menkîbelerin önemi batıda bizden yakaşık bir asır önce keşfedilmiştir. Batıda *légendes hagiographiques*¹⁶ adıyla anılan evliyâ menkîbeleri üzerine tarihî, sosyolojik, psikolojik alanlarda yapılan çalışmalar XIX. yüzyılda başlamıştır. Bu çalışmalar arasında Hippolyte Delehaye'nin eserleri önemli bir yere sahiptir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemine ait kaynaklar büyük oranda menâkıbnâmelere dayanmaktadır. Bu alandaki en önemli kaynaklardan birisi Yahşi Fakih'in (XIV. Yüzyıl) kaleme aldığı "*Menâkıbnâme-i Âli Osman*" adlı eserdir. İlk zamanlar hanedanların ve hükümdarların tarihlerinin yazılması geleneği II. Bayezid döneminden itibaren değişmiş, Aşıkpaşazâde ile beraber eleştirel tarih anlayışı başlamıştır. Ancak klasik dönem tarihçilerinin kuruluş dönemine ait kaynakları menâkıbnâmeler olmuştur. Anadolu'da herhangi bir büyüğün adına yazılan menâkıbnâmeler ele alınarak bir Osmanlı tarihi yazılması, bunların râvîlerinin tespit

¹⁴ Ocak, *Kültür Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, s. 34-35; Gülay Karaman, "Mevlânâ'nın Menkîbeleri Üzerine Folklorik Bir İnceleme", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/3, Summer 2012, Arka 2012, s. 1679.

¹⁵ Özkul, *Tacü'l-Arifin Ebü'l-Vefa'nın Menâkıbnâme-i İnceleme ve Metin*, s. 56-57; Atilla Özkırımlı, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 3, Cem Yayınevi, İstanbul 1987, s. 842.

¹⁶ Detay için bakınız: Jürgen Paul, "Hagiographic Literature" *EI*, XI/5, New York 2002, s. 536.

edilmesi, olayların içinde yaşayan gerçek kişilerin ve uydurma olayların temizlenerek tarihî olaylara ulaşılması ile modern tarihçiliğin temelleri atılmıştır.¹⁷ Bu yönüyle menâkıbnâmeler yazılan bu Osmanlı tarih çalışmalarına önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Örneğin Aşıkpaşazâde yazdığı *Tevârîh-i Âli Osman* adlı eserinde kendinden önceki dönemleri Yahşi Fakih'in menâkıbname sine dayandırmaktadır.

Bilimsel çalışmalarda menkıbelerin kullanılmasına ilk dikkat çeken ise Fuad Köprülü olmuştur. 1918 yılında yazdığı "*Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*" adlı eserinde Ahmet Yesevî'nin hayatını tenkit metodu kullanarak menkıbelere dayalı olarak ele almıştır. Bu alandaki diğer çalışmalar yine Fuad Köprülü denetiminde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü'nde kendi öğrencilerine yaptırdığı iki lisans tezidir.¹⁸ Fuad Köprülü'nün *Bellekten*'deki makalesinde de evliya menkıbelerinin tarih kaynağı olarak nasıl kullanılacağı hakkında bilgiler vermekte ve bunu örneklendirmektedir. Yine aynı makalede Köprülü bu tür eserler hakkında şu tespitite bulunmuştur. "*Doğrudan doğruya Mevlevî ricâlinî kerâmetlerini tasvîr ve hikâye eden bu eserler, her şeyden evvel, tarikat propagandası maksadıyla yazılmakla beraber, tarihî hakikatten büsbütün ayrılmış değıllerdir ve müdlişler, yaşadıkları içtimâ muhiti çok doğru ve çok canlı bir surette a ksettirmişlerdir. Yüksek sınıflara mahsus olarak yazılmış olan ve tarihî kıymetleri hiç şüphe götürmeyen bu edebi mahsullerle, halk arasında yayılan ve 'bir yağın masal unsurlarıyla karışarak, tarihî hüviyetini büsbütün kaybeden menkabelerin sonradan toplanmasıyla' teşekkül etmiş halka mahsus menâkıb kitaplarını, birbirinden tamamıyla ayırmak lazımdır. Tarihi mahiyette olan eserleri büyük bir ehemmiyetle kullanmak kâbil olduğu halde, asıl menkabe hüviyetinde olan ikinci kısım mahsullerin çok büyük bir ihtiyatla ve en sıkı bir tenkîde tabi tutularak kullanılabilceğini unutmamak lazımdır.*"¹⁹ Bu konuda 1953 yılında Orhan Köprülü tarafından yapılmış bir doktora tezi²⁰ de bulunmaktadır. Bu alanda Fuad Köprülü'ü Abdülbaki Gölpınarlı takip etmiştir.²¹ Ayrıca A.Sırrı Levend, Ahmet Ateş, Tahsin Yazıcı, Mustafa Tatçı, Cemal Kumaz, C. A. Storey ve Jürgen Paul gibi yerli ve yabancı

¹⁷ Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Çev. Coşkun Üçok, Ankara 1992, s. 11, 27, 39, 83, 173.

¹⁸ Bu tezler Fuad Köprülü danışmanlığında yapılmıştır. A.Recep, *Türk Edebiyatında Evliya Menkıbeleri*, İstanbul Üniversitesi, Mezuniyet Tezi, İstanbul 1935; Altan Sunar, *Evliya Menkıbeleri*, İstanbul Üniversitesi, Mezuniyet Tezi, İstanbul 1938.

¹⁹ Fuad Köprülü, "*Anadolu Selçuklu Tarihinin Yerli Kaynakları*" *Bellekten*, S. 27, Ankara 1943, s. 422.

²⁰ Orhan Köprülü, *Tarihî Kaynak Olarak XIV. ve XV. Yüzyıllarda Anadolu'da Bazı Türkçe Menâkıbnâmeler*, İstanbul Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi İstanbul 1951.

²¹ Ocak, *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri*, s. 57.

birçok tarihçi, dil bilimci, ilahiyat ve edebiyatçı menâkıbnâmeleri farklı şekillerde kullanılmıştır.²²

Mübahat Kütükoğlu, menâkıbnâmelerin tarihin sözlü kaynaklarından birisi olduğunu ve sonradan yazıya geçirildiğini ifade etmektedir.²³ Yakın dönem tarihçilerimizden Ahmet Yaşar Ocak tarafından kaleme alınan bir çalışma²⁴ da menâkıbnâmelerin akademik düzeyde bilimsel bir kaynak olarak nasıl kullanılabilceği hakkında yöntem konusunda önemli bilgiler içermektedir. Öncelikle kavramlar üzerinde genel bilgiler veren eser menkıbe ve menâkıbnâmeler ile ilgili çalışma yapacak araştırmacılara önemli bir usul eseri niteliğindedir.

Genel olarak bakıldığında Menâkıbnâmelerin pek çoğunda tarihe kaynaklık edecek bilgilere rastlanmaktadır. Ancak yukarıda da işaret edildiği üzere bu eserlerin subjektif bir bakış ve belli bir düşünce sistemine duyulan yakınlık düşüncesiyle kaleme alınmış olabileceği de unutulmamalıdır. Bunun için bu tür eserleri kullanmadan önce mutlaka sıkı bir tenkit süzgecinden geçirmek gerekir. Menâkıbnâmelerde hayalî olaylar, kerâmetler ve olağanüstü kabul edilen davranışlardan bahsedilse de, sonuçta bu olayların anlatıldığı tarihler, olayların geçtiği coğrafya, olayların kahramanları ve çevresindekilerin isimleriyle ilgili tarihe önemli bilgiler aktarması açısından önemli kaynaklar olarak kabul edilmektedir.

V. MENÂKIB-I HARB MÜELLİFİ BURSALI MEHMED TAHİR BEY

Bursalı Mehmed Tâhir Bey, Osmanlı tarihi, Türk dili ve edebiyatı, ahlâk, tefsir, hadis, fıkıh, tasavvuf, akaid, kelâm, tıp, coğrafya, mantık, matematik, astro nomi, musiki gibi birçok bilim ve sanatın tarihiyle meşgul olan bir şahsiyettir. O aynı zamanda bir biyografi ve bibliyografya âlimidir.²⁵

Osmanlı Müellifleri adlı eseriyle meşhur olan Bursalı Mehmed Tahir Bey; 23 Kasım 1861 tarihinde Bursa'nın Yerkapı Mahallesi'nde doğar. Dedesi Abdülmecid'in Hassa Alayı kumandanlarından Üsküdarlı Seyyid Mehmed Tahir Paşa'dır. Babası ise sağlık sebebiyle askerlikten ayrı-

²² Haşim Şahin, "Tarih Kaynağı Olarak Eşiya Menakıbnameleri", *Işın Demirkent Anısına*, Dünya Yayınları, İstanbul 2008, s. 547-566.

²³ Mübahat Kütükoğlu, *Tarih Araştırmalarında Usul*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1995, s. 20.

²⁴ Bkz. Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnâmeler, (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, TTK Yayınları, Ankara 1997.

²⁵ M.F. (Köprülüzaade Mehmed Fuad), "Tercüme-i Hal: Bursalı Tâhir Bey", *Türk Yurdu*, Yıl: 2, S. 46, 21 Ağustos 1913, s. 408-409; Adem Ceyhan, "Biyografi ve Bibliyografya Âlimi Bursalı Mehmed Tâhir Bey'in Eserleri", Celal Bayar Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 8, S. 2, Manisa 2010, s. 2.

lıp Bursa Belediyesi'nde kâtiplik yapan Rifat Bey'dir.²⁶ Adını da paşa olan dedesinden alır. Mehmed Tahir Bey ilköğrenimini, evlerinin hemen karşısındaki Taş Mektep'te tamamlar. Ardından Mülkiye'nin Rüşdiye kısmını da 1875 yılında birincilikle bitirir. Rüşdiye mektebine giderken Niğdeli Ali Efendi'den dinî ve Arabî dersler alan Mehmed Tahir, daha sonra eğitimine Bursa Askerî İdadîsi'nde devam eder. Bursa Askerî İdadîsi'ni birincilikle bitirip İstanbul'daki Harp Okulu'na geçen Tahir Bey, eğitimine İstanbul'da devam eder. Çalışkan ve başarılı bir öğrenci olan Tahir Bey, Harp Okulu'nu da birincilikle tamamlar. Tahir Bey, Harp Okulu'na devam ederken tasavvufa merak sarar. Hafta tatillerinde İstanbul'daki tekkelere dolaşarak kendisine bir müşid ararken Harîrîzâde ile tanışarak onun tasavvuf halkasına girer.²⁷ Şeyhi sayesinde Melâmîliği seçen Tahir Bey, İstanbul'daki kalan eğitimi süresince müşidiyle bağlantısını koparmaz. Ancak şeyhinin genç yaşta ve fâtı Tahir Bey'i çok etkiler.

Harbiye'deki eğitimini 1883 yılında piyade teğmeni olarak tamamlar ve Üçüncü Ordu emrine verilerek, Manastır Askerî Rüşdiyesi'nde coğrafya öğretmeni olarak tayin edilir. (23 Kasım 1883). Askerî Rüşdiye'deki öğretmenliği yanında Mülkiye İdadîsi'nde de tarih ve hitabet dersleri verir. Öğretmenlikteki yeni ve farklı eğitim metotları vesilesiyle yüzbaşılığa terfi ettirilir. Tahir Bey Melâmîlik yolundaki faaliyetlerine burada da devam ederek çevreye kendisini tanıtır. Manastır'a gelişinin birinci yılında bölgedeki Melâmî şeyhlerinden Hoca Muhammed Nûrû'l-Arabî el-Melâmî'yi Ustrumca'da ziyaret ederek ona biat eder.²⁸ Daha sonraki ziyaretinde ise ondan icazet alır. Şeyhin 1888 yılında ve fâtından sonra bölgede Melâmîliğin artık önde gelenlerinden birisi olur.²⁹ Manastır'da Tahir Bey bir taraftan öğretmenlik yaparken diğer taraftan da araştırmalarını sürdürür ve "*Türklerin Ulûm ve Fünûna Hizmetleri*" adlı ilk eserini kaleme alır.

²⁶ Muallim Vahyî, **Müslümanlık ve Türklüğü Yükseltmeye Çalışanlar: Bursalı Tâhir Bey**, Matbaai Orhaniye, İstanbul 1334, s. 8; Ömer Faruk Akün, "*Bursalı Mehmed Tâhir*", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. VI, İstanbul 1992, s. 452; Ahmet Yasin Tomakin, **Bursalı Mehmet Tahir ve Tarih ile ilgili Eserleri**, Mamara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s. 10; Abdülbâki Gölpınarlı, **Melâmîlik ve Melâmîler**, Gri Yayınları, İstanbul 1992, s. 328-329.

²⁷ Vahyî, **Müslümanlık ve Türklüğü Yükseltmeye Çalışanlar: Bursalı Tâhir Bey**, s. 20; Tomakin, **Bursalı Mehmet Tahir ve Tarih ile ilgili Eserleri**, s. 11; Cüneyt Sapanca, **Osmanlılarda Tefsir Usulü Çalışmaları**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 70; İsa Çelik, "*Bursalı Mehmed Tahir'in Yorumuyla Nazar-ı İslâm'da Fakr*", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 22, C. 10, Erzurum 2003, s. 188-189.

²⁸ Tomakin, **Bursalı Mehmet Tahir ve Tarih ile ilgili Eserleri**, s. 12-13; Vahyî, **Müslümanlık ve Türklüğü Yükseltmeye Çalışanlar: Bursalı Tâhir Bey**, s. 28.

²⁹ Akün, "*Bursalı Mehmed Tâhir*", s. 453.

1895 yılında Üsküp Askerî Rüşdiyesi'ne tayini çıkan Tahir Bey burada da bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra, 1896 yılında Kolağası rütbesi ile tekrar Manastır Askerî Rüşdiyesi'ne Müdür olarak görevlendirilir. Manastır'da 6 yıl görev yaptıktan sonra 1902 yılında Selânik Askerî Rüşdiyesi Müdürlüğü'ne atanır ve rütbesi 1903'te binbaşılığa yükseltir.³⁰ Tahir Bey Selânik Askerî Rüşdiyesi'ndeki görevi sırasında Mustafa Kemal Atatürk'ün hem öğretmeni hem de müdürlüğünü yapar.

Manastır ve Selânik'te Askerî Rüşdiye Müdürlüğü görevini sürdürdüğü sırada Sultan İkinci Abdülhamid'e muhalefet eden Genç Osmanlılar hareketine katılması, Osmanlı Devleti'nin yönetimini ele geçirmeye çalışan İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye olması ve Melâmî çevredeki faaliyetlerini sürdürmesi gibi asıl görevi dışındaki işlerle uğraşması sebebiyle dikkatleri üzerine çeker. Bu çerçevede hakkında düzenlenen iki jurnal sonucu Selânik Askerî Rüşdiye Müdürlüğü görevine son verilir. Böylece Tahir Bey'in öğretmenlik görevi sona erer ve sürgün cezası söz konusu olur. Ancak bir yakın dostu sayesinde Fizan'a sürgüne gitmekten sonra kurtularak Manisa Alaşehir Alayı Birinci Tabur Kumandanlığı'na tayin edilir.³¹

Kaleme aldığı ilk eserinde insanları millî meseleler hakkında bilgilendirme ve bilinçlendirme gibi konulara değinmektedir. Bu amacını bazen ilimle bazen de siyasetle gerçekleştirmek çabası içerisinde olmuş ve bu faaliyetleri çok sevdiği öğretmenlik mesleğini bırakmasına sebep olur. Siyasî alandaki girişimi ise, Mustafa Kemal'in (Atatürk) Şam'da kurduğu Vatan ve Hürriyet adıyla gizli siyasî cemiyetin, Rumeli'deki şubesini teşkilatlandırmak amacıyla genç subaylarla birlikte bu cemiyete üye olmasıdır.³² Yine İttihat ve Terakki Cemiyeti'ndeki çalışmalarını onu 1908 ihtilâli sonrası mebusluğa taşır.

1908 yılında II. Meşrutiyetin ilanından sonra Tahir Bey, Bursa'dan milletvekili seçilerek Meclis-i Mebusan'a girer. Ancak mebus olarak parlamento ya girdikten sonra da üyesi olduğu İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin politikalarını eleştirmekten geri durmaz. Bu yüzden, politikadan hoşlanmaz ve bir daha mebus seçimlerinde aday olmaz.³³ Dolayısıyla la siyasete veda ederek yeniden ilim âlemine döner ve çalışmalarına kaldı-

³⁰ Akün, "Bursalı Mehmed Tâhîr", s. 453.

³¹ Akün, "Bursalı Mehmed Tâhîr", s. 454; Göpnrarlı, *Tacü'l-Arifin Ebül-Vefa'nın Menâkıbı İnceleme ve Metin*, s. 328-329.

³² Tank Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, C. 1, Hümiyet Vakfı İletişim Yayınları, İstanbul 1988, s. 21-22.

³³ Tomakin, *Bursalı Mehmet Tahir ve Tarih ile İlgili Eserleri*, s. 24-26; Akün, "Bursalı Mehmed Tâhîr", s. 454; Vahyi, *Müslümanlık ve Türklüğü Yükseltmeye Çalışanlar: Bursalı Tâhîr Bey*, s. 73-74.

ğı yerden devam eder. Bundan sonra ilmî çalışmalarının yanında dönemin gazete ve mecmualarında da yazılar yazmaya başlar.

Mehmed Tahir Bey'in yazdığı eserlerinin yanında, Sîrat-ı Müstakîm, Sebîlü'r-Reşâd, Cerîde-i Sâfiyye, Kelime-i Tayyibe, Türk Derneği, Türk Yurdu, Bilgi Mecmuası, İslam Mecmuası ve Kırm Mecmuası gibi dergilerde çoğunluğu biyografi konulu olmak üzere yazıları bulunmaktadır.

Askerî ve siyasî kişiliğinden ziyade bu sahada yazdığı eserleriyle dikkati çeken Mehmed Tahir Bey, 28 Ekim 1925'de vefât eder ve Üsküdar'da Aziz Mahmud Hüdâyi Dergâhı haziresinde toprağa verilir.³⁴

BURSALI MEHMED TAHİR BEY'İN ESERLERİ:

Bursalı Mehmed Tahir Bey'in basılmış ve basılmamış birçok eseri, bibliyografya ve biyografi sahasında önemli kaynaklar arasında yer almaktadır.

Basılmış olan eserlerinden bazıları şunlardır:³⁵

1. Osmanlı Müellifleri: Eserlerinin içerisinde en mühimi olan bu kitap on iki senelik bir inceleme ve araştırma neticesinde ortaya çıkmıştır. Eserde 1600'ün üzerinde âlim, şâir ve evliyâ zâtn hal tercümesi anlatılmıştır. Eser üç ciltten oluşmaktadır.

2. Türklerin Ulûm ve Fünûna Hizmetleri,

3. Terceme-i Hal ve Fezâil-i Şeyh-i Ekber Muhyiddîn Arabî,

4. Kibâr-ı Meşâyih ve Ulemeden On iki Zâtn Terâcim-i Ahvâlî,

5. Meşâyih-i Osmâniyye'den Sekiz Zâtn Terâcim-i Ahvâlî

6. Ulemâ-i Osmâniyyeden Altı Zâtn Terâcim-i Ahvâlî,

7. Müverrihîn-i Osmâniyyeden Âli ve Kâtib Çelebi'nin Terceme-i Halleri,

8. Aydın Vilâyetine Mensûb Meşâyih, Ulemâ, Şuarâ, Müverrihîn ve Etibbânın Terâcim-i Ahvâlî,

9. Ahlak Kitaplarımız,

10. Hacı Bayram Veli,

11. Mevlânâ eş-Şeyh İsmail Hakkı el-Celvetî Hazretlerinin Muhtasar Terceme-i Hâlleriyile Matbû' ve Gayr-ı Matbû' Âsârını Hâvî Risâle

12. Katip Çelebi,

13. Siyâsete Mûteallik Âsâr-ı İslâmiyye.

14. Menâkib-î Harb

³⁴ Tomakin, *Bursalı Mehmet Tahir ve Tarih ile İlgili Eserleri*, s. 29-31; Akün, "Bursalı Mehmed Tâhîr", s. 454-355; Gölpinarlı *Tacü'l-Arifin Ebû'l-Vefa'nın Menâkıbı İnceleme ve Metin*, s. 329

³⁵ Tomakin, *Bursalı Mehmet Tahir ve Tarih ile İlgili Eserleri*, s. 72-95; Çelik, "Bursalı Mehmed Tahir'in Yorumuyla Nazar-ı İslâmda Fakî", s. 191-192; Akün, "Bursalı Mehmed Tâhîr", s. 455-360; Ceyhan, "Biyografi ve Bibliyografya Âlimi Bursalı Mehmed Tâhîr Bey'in Eserleri", s. 3-14.

15. İdâre-i Osmâniyye Zamanında Yetişen Kırım Müellifleri
 16. Delîlü't-tefâsîr: İlm-i Tefsîr ve Müfredât-ı Kur'ân'a Dair Ma'lûmât-ı İcmâliyye
 17. Müntehebât-ı Mesârî' ve Ebyât
 18. Nazar-ı İslâm'da Fakr
 19. Manastıra Mensup Meşâyih, Ulemâ ve Şuarânın Terâcim-i Ahvâli
 20. Menâkıb-ı Şeyh Hâce Muhammed Nûru'l-Arabî ve Beyân-ı Melâmet ve Ahvâl-i Melâmiyye
- Bursalı Mehmed Tahir Bey'in Basılmamış Eserleri ise şunlardır:³⁶
Mecmûa-i Tahir.
Hasaneyn Hakkında Şeref-vârid Olan Ehâdis-i Şerîfe ve Tercümeleri.
Fezâil-i İmam Ali Hakkında Şeref-vârid Olan Ehâdis-i Şerîfe ve Tercümeleri.
İmam Suyûtî'nin "*El-Ehâdisü's-şerîfe Fi's-Saltanati'l-Münîfe*" risalesinin tercümesi.
Mecmûa-i Durûb-i Emsâl-i Arabiyye ve Fârisiyye.
Manastıra Mensup Meşâyih, Ulemâ ve Şuarânın Terâcim-i Ahvâli.

MENÂKİB-İ HARB RİSALESİ MUHTEVÂ ANALİZİ

Tahir Bey ve eserleri hakkında, "*Bursalı Mehmed Tahir ve Tarih ile İlgili Eserleri*" başlıklı bir çalışmada *Menâkıb-ı Harb*; Bursalı Mehmed Tahir Bey'in eserleri arasında zikre dilmektedir.³⁷

Mehmed Tahir Bey'in bu risalesinin 1914-1915 yıllarında Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık ile Matbaa-i Hayriye olmak üzere iki ayrı baskısı yapılmıştır. Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık tarafından basılan nüshası 23 sayfadan, Matbaa-i Hayriye tarafından yapılan baskısı ise 30 sayfadan oluşmaktadır. Bursalı Mehmed Tahir Bey'in bu eseri Osmanlı harp tarihinde vuku bulmuş bazı kahramanlık sahnelerini güzel bir üslup ile nakletmektedir. Tahir Bey bu risaleye yazmış olduğu önsözde, bu tarz bir çalışmanın eksikliğini dile getirmekte ve eserin yapılacak olan çalışmalara yol açması temennilerinde bulunmaktadır.

Risalenin içeriği Tahir Bey'in öğretmenlik yaptığı yıllarda tarih dersleri münasebetiyle tuttuğu notlar ve yaptığı araştırmalar sırasında topladığı millî tarihimize ait menkıbelerden ve cihadın fazileti üzerine yap-

³⁶ Adem Ceyhan, "*Biyografi ve Bibliyografya Âlimi Bursalı Mehmed Tâhir Bey'in Eserleri*", s. 12-14.

³⁷ Bkz. Tomakin, Bursalı Mehmed Tahir ve Tarih ile İlgili Eserleri, s. 84.

tığı değerlendirilmelerden oluşmaktadır. Tahir Bey bu notlarını önce Balkan Savaşları münasebetiyle *Sebîlü'r-Reşâd* gazetesinde yayınlamıştır.³⁸

Risalenin giriş kısmında doğru söz söyleme ve bunun hikmetleri üzerinde durulmaktadır. Ardından bu risalenin nasıl ortaya çıktığı ele alınmakta ve araştırmaları sırasında tesadüf ettiği menkıbeleri *Sebîlü'r-Reşâd* gazetesinde yayınladığından bahsetmektedir.³⁹ Yayınladığı bu menkıbeleri "*Menâkib-î Harb*" adı altında toplamış ve cihâdın fazileti hakkında eser veren müelliflerin listesini de risâlenin sonuna eklemiştir. Bu risâlede yer verdiği "*Osmanlı Menakıb-ı Harbiyesinden Bir Nebze*" adlı makalesi *Sebîlü'r-Reşâd* gazetesinde 31 Ekim 1912- 14 Kasım 1912 (18 Teşrinievvel 1328-1 Teşrinisani 1328) tarihleri arasında yayınlamıştır. Yine Cihâdın fazileti hakkında eser veren müelliflerin listesi risâlede 38 iken *Sebîlü'r-Reşâd* gazetesindeki makalesinde 24 olarak verilmiştir. Dolayısıyla bu risalenin daha önce *Sebîlü'r-Reşâd*'da yayınlanan iki makale ve harb menkıbelerinin toplamından oluştuğu görülmektedir.

Tahir Bey'in bu risalesi bugün Milli Kütüphane'de Bursalı Mehmed Tahir, *Menâkib-ı Harb*, Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık Osmanlı Şirketi, Dersaadet 1333, Demirbaş No: 001816 ve Bursalı Mehmed Tahir, *Menâkib-ı Harb*, Dersaadet 1333, Demirbaş No: 006035 numaraları ile iki ayrı kayıta yer almaktadır. Çalışmamızda bunlardan 001816 demirbaş numaralı nüsha kullanılmıştır. Bu nüshayı tercih etme sebebimiz ise diğerlerine göre eksik bölümlerinin olmamasıdır. Milli Kütüphane'deki 006035 demirbaş numarasına kayıtlı olan nüshada son bölümde yer alan Osmanlı müellifleri listesi 31 kişi olarak verilmiştir. Yani diğer nüshalarda yer alan 32 ila 38 arasındaki müellifler eksiktir. Yine bu nüshanın sonunda diğer nüshalarda olmayan Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale cephesine ait bir kroki yer almaktadır. Ayrıca Mehmed Tahir Bursevî, *Menâkib-ı Harb*, Demirbaş No: YB00005868/3 numarasıyla Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Yusuf Ağa bölümünde de eserin farklı bir nüshası yer almaktadır.

Yaptığımız araştırma çerçevesinde *Menâkib-ı Harb* risalesinin henüz günümüz harflerine çevrilmediğini, Osmanlı harfleriyle yukarıda bahsedilen matbaalarda basılmış nüshalarının bulunduğunu ve *Sebîlü'r-Reşâd* dergisinde yayımlandığını tespit ettik. Bu amaçla *Menâkib-ı Harb*

³⁸ Bursalı Mehmed Tahir Bey, "*Osmanlı Menâkib-i Harbiyesinden Bir Nebze*", *Sebîlürreşâd*, IX, nr. 217-219, (18 Teşrinievvel 1328-1 Teşrinisani 1328), s. 165-166, 186-187, 202; Tomakin, *Bursalı Mehmet Tahir ve Tarih ile ilgili Eserleri*, s.84.

³⁹ Bursalı Mehmed Tahir Bey, *Menâkib-ı Harb*, Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık, Dersaadet, 1333. s. 5.

risalesinin Türkiye'deki kütüphanelerimizde bulunan nüshaları ve *Sebilü'r-Reşâd*'daki söz konusu makale tarafımızdan incelenmiştir.

Tahir Bey menâkıb bölümünde cihâdın fazileti üzerinde durmakta ve tarihten önemli şahsiyetlerin cihâd üzerine menkâbeleri ile söyledikleri veciz sözlere yer vermektedir. Risalede bahse konu olan şahsiyetler; Osman Gazi, Orhan Gazi, Süleyman Paşa, Gazi Mihâl Bey, Yıldırım Bayezid, Timurtaş Paşa, Fatih Sultan Mehmed, Kanunî Sultan Süleyman, Tiryaki Hasan Paşa ve Reşid Paşa'dır. Tarihî şahsiyetlere ait menkâbeler anlatılırken kronoloji takip edilmemiş şahıslar rastgele ele alınmıştır.

Çalışmamızın bu bölümünde ise risalede geçen menkâbeler kronolojiye uygun olarak ele alınacak ve değerlendirilecektir. Bunlardan ilki Osman Gazi dönemine aittir. Osman Gazi'nin komutanlarından Gazi Ali Bey, İzmit'in fethi sırasında Hereke Kalesi'ni muhasara ederken, düşmanın sayısına ve kalenin güçlü olmasına bakmaksızın "*dinini devletini seven arkandan ayrılmaz*" deyip, yalın kılıç düşman üzerine yürümüş ve kale 4 saat içerisinde ele geçirilmiştir. Bu sırada Gazi Ali Bey'in sağ gözüne bir ok saplanmış olmasına rağmen Gazi Ali Bey, etrafındaki cengâverlerin telaşına aldırış etmeden savaşıma devam ederek "*Noldu yiğit! Bir başa bir göz el virmez mi? İki gözü olup da biriyle arkasına bakmağdan ise bir gözle bir yürek sahibi olup ileri bakmak dahâ hayırlıdır.*"⁴⁰ sözü ile askerlerini cesaretlendirmeye çalışmıştır.

Bir diğer menkâbede ise; Orhan Gazi döneminde şehzade Süleyman Paşa, Gelibolu taraflarını fethi sırasında Bizans ordusunun sayıca çok olması karşısında askerlerine bir konuşma yapar. Bu konuşmasında amaçlarının îlâ-yı kelime tullâh olduğunu, şimdiye kadar olduğu gibi şimdi de tek yardımcılarının Cenab-ı Allah olacağını, düşmandan kesinlikle yüz çevirmemeleri gerektiğini belirtir ve savaştan firâr etmenin İslam şeriatında büyük günahlardan sayıldığını ifade eder.⁴¹ Süleyman Paşa'nın bir kaza sonucu vefatından sonra düşmana karşı yapılan savaşta bir ara hezimet söz konusu olur, ancak gaziler Süleyman Paşa'nın birkaç gün önce irâd ettiği hitabı hatırlayarak düşmana galip gelirler.

Tarihî kaynaklara paralel olarak verilen menkâbelerden birisi de şudur. Murad Hüdavendigâr döneminde Sırp, Macar, Bulgar Krallıkları ile Bosna ve Eflak Prenslüklerinden oluşan Haçlılar, Balkanlardan Müslümanları çıkarmak için oldukça kalabalık bir ordu hazırlarlar. Bunun üzerine başkumandan Lala Şahin Paşa, askerleri içerisinde en tecrübeli

⁴⁰ Bursalı Mehmed Tahir Bey, *Menâkıb-ı Harb*, s. 7.

⁴¹ Bursalı Mehmed Tahir Bey, *Menâkıb-ı Harb*, s. 10-11.

ve kıdemlisi olan Gazi Hacı İlbeyi'ni bir miktar asker ile öncü kuvvet olarak düşman üzerine gönderir. Haçlılar sayıca az olan Müslümanlara galip geleceklerini düşünerek Meriç nehri boyunca yayılır. Gazi Hacı İlbey düşmanın bu tebdirsiz durumunu fırsat bilerek askerlerinin dört gruba ayırarak, belirlenen saatte hep birlikte Allah Allah sesleriyle hücum emri verir. Düşman kalabalık sayısına rağmen gece karanlıkta dört taraftan gelen taarruz karşısında şaşırıp birbirlerini kılıçtan geçirir. Sabah olduğunda her şey anlaşılır ama iş işten geçer. Osmanlı ordusu küçük bir kuvvet ile koskoca Haçlı ordusunun üstesinden gelir. Savaşın cereyan ettiği bu yer Sırpsındığı olarak bilinmektedir.⁴² Bu menkıbe dönem kaynakları ile de sabittir.

Yıldırım Bayezid döneminde savaş esnasında ganîmetler arasında güzel bir kadın esir edilerek Timurtaş Paşa'ya götürülür. Paşa, kadının kocasını buldurup kadını teslim ederken "*Zevcenizin 'ırz-ı askerimizin 'iffeti sa yesinde kurtulduğunu bil!*"⁴³ sözleriyle ordusunun esir edilen bir kadının bile iffetine dokunmadığına dikkat çekmiştir.

Bir diğer menkıbe de Fatih Sultan Mehmed'in Belgrad Muhasarası sırasında yaralandığı yolunda bir haber yayılması üzerine Osmanlı ordusunda bir ara bozulma emaresi görülür gibi olmuştur. Bunun üzerine padişah atına atlayarak atını meydana sürmüş ve : "*-Askerler! Düşman mermiyâtı korkanlarla saklananlara irişûr. Demincek biraz saklanûr gibi oldum derhâl beni buldu. Bakan şimdi göğüs geriyorum önünde kızıyordum da bana gelmiyor, sanki memiler de benden korkuyor; işte her cesurdan böyle korkularla ecsâm-ı ulviyeye mevâd-ı süfliye irişemez.*"⁴⁴ sözleriyle askerlerini cesaretlendirerek savaşın kazanılmasını sağlamıştır.

Risalede geçen diğer bir menkıbe de Yavuz Sultan Selim dönemindeki seferlerden birinde Yeniçerilerin savaştan usanması ve bıkkınlık emareleri gösterip yolsuz hareketler sergiledikleri görülür. Bunun üzerine Padişah Yeniçeri Ağalarının cezalandırılması sonrasında komutanlarını toplayarak; "*-İşte bakınız terbiyesizlerin bundan böyle görecekleri muâmele budur. Ben dîn-i mübînin 'izzeti içün çalışıyorum bu yolda ihrâz-ı şan ve galbeyeye çalışacağım. Ihrâz-ı şan ve galbe ise askerinin çokluğuna değil terbiye ve şecâ'atına menûtdur.*"⁴⁵ sözleriyle orduların üstünlük ve başarı kazanmasının sayıca çok olmasına değil, terbiye ve şecaatine bağlı olduğunu vurgulamıştır.

42 Bursalı Mehmed Tahir Bey, **Menâkıb-ı Harb**, s. 15.

43 Bursalı Mehmed Tahir Bey, **Menâkıb-ı Harb**, s. 8.

44 Bursalı Mehmed Tahir Bey, **Menâkıb-ı Harb**, s. 9.

45 Bursalı Mehmed Tahir Bey, **Menâkıb-ı Harb**, s. 8-9.

Bir başka menkıbe de Kanunî Sultan Süleyman dönemine aittir. Bu dönemde Rodos kalesinin fethi sırasında çeşitli sebeplerden muhasarının uzaması üzerine askerlerin bir kısmı uygunsuz hareketler içerisinde bulunmuştur. Bunun üzerine padişah askerleri silahsız olarak bir meydana toplatırıp şu konuşmayı yapmıştır: “Eğer siz er ve erkek olmuş olsanız idi sizi silâhlarımız ile huzûruma gelmeğe ruhsat verir idim. Çünkü silâh taşımak ancak seçî ve cësür erkek adamlara yakışır. Siz şimdiye kadar silâhınızın hakkını veremeyib silâh taşımağa liyakâdsiz bir takım avraddan korkan adamlar olduğunuzu harekât-ı vak’anız inbat itdi. Hayıf size olsun ki etrafınızı bahr, ihâ tâ etmemiş ve kaçmağa bir yol bulunmuş olsa idi hasmı göremezden evvel şimdiye kadar firar ederdimiz. Sizleri te’ dîb ve emsalinizi terhîb idecek vecihle ceza yı mâ-layıkımızı icrâ edeyim de halinizi görünüz.”⁴⁶ Padişahın bu hidde tî konuşması üzerine emirler ve beyler padişah huzuruna gelip kabahatlerinin affını isteyerek Rodos’un fethi konusunda söz vermişlerdir ve kısa süre sonra da fetih gerçekleşmiştir.

Anlatılan bu menkıbe lerdan başka Fatih Sultan Mehmed’in “Taşdan tuğladan ibâret olan en mükemmel surların şehri ve kasabâtı muhâfaza edemediklerini çok gördük. Fakat suru olmayan memleketleri bahâdır askerini teşkil ettikleri hattâ metin hüsn-ü muhâfaza eder.” şeklindeki veciz sözü ve Osmanlı Devleti’nin savaş geleneği hakkında; “Muhârebe ettiğimiz düşman memâlikde bulunan zevât-ı rûhânîyye, kadınlar, çocuklar, ihtiyâr fukara ve hastalar bizim düşmanımız değildir.”⁴⁷ sözleriyle de Osmanlı Devleti’nin sahip olduğu yüksek bir medeniyet seviyesine vurgu yapılmıştır.

Kara Mustafa Paşa’nın “Bir adım ileri atubda düşman toprağında bir mezara mâlik olmak geri çekilübe düşmanı vatana sokmak ve bilâ here tahte’l-hicâb yüz sene daha ömr sürmekden bin kat hayırlıdır.”⁴⁸ sözüyle zilletle yaşamaktansa şeref ile ölmenin üstünlüğünden bahsedilmektedir.

Yavuz Sultan Selim’in, “Vatandaşların mallarıyla değil gânâim ile zengin olma ya çalışm”; Gazi Mihâl Bey’in “Düşmanın hâlini keşfe müteallik olan rûya dan güzel bir tedbir olamaz ve en evvelki iş bu olmalıdır.” ve kime ait olduğu belirtilmemiş olan “Kumandanı icabı halinde nefer olmalıdır”, “İnsanı Tebcil eden rütbe değildir. Bilakis insan rütbeyi tebcil eder” gibi veciz sözler yer verilmiştir.⁴⁹

Risalenin son bölümünde ise cihadın faziletine dair bir değerlendirme yapılarak bu alanda eser vermiş 38 Osmanlı müellifinin eserlerinin listesi, müelliflerin vefât tarihleriyle birlikte zikre dilmektedir. Adeta

⁴⁶ Bursalı Mehmed Tahir Bey, **Menâkıb-ı Harb**, s. 17-18.

⁴⁷ Bursalı Mehmed Tahir Bey, **Menâkıb-ı Harb**, s. 18.

⁴⁸ Bursalı Mehmed Tahir Bey, **Menâkıb-ı Harb**, s. 19.

⁴⁹ Bursalı Mehmed Tahir Bey, **Menâkıb-ı Harb**, s. 18-19.

cihad hakkında yazılan eserler bibliyografyası denebilecek bu çalışma ile risalesini tamamlamıştır.

SONUÇ

Menâkıbnâmeler, Türk-İslâm kültüründe yer alan önemli şahsiyetlerin hayatlarına dair genellikle ibret verici mahiyette olağanüstü olayların kaleme alındığı biyografi türü eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eserlerde anlatılan olaylar gerçek bir zaman ve mekânda gerçekleşmesi hasebiyle, birer tarihî kaynak özelliğini de taşırlar.

Bursalı Mehmed Tahir tarafından kaleme alınan bu risâle de, dönem kaynaklarında yer alan farklı rivayetlerin bir araya getirildiği ve kaynak mahiyeti taşıyan bir eser olmasının yanı sıra, yukarıda menâkıbnâme türleri arasında zikredilen ve propaganda amacı güden menâkıbnâmeler kategorisine dâhil edilebileceği görülmektedir.

Yaptığımız çalışmada öncelikle, esasında birçok kaynakta yer alan rivayetlerin mezc edildiği bir risale hüviyetinde olan Tahir Bey'in bu risalesi orijinal metinden günümüz harflerine aktarılmıştır. Risalenin günümüz harflerine aktarılmış metni ise çalışmamızın sonuna eklenmiştir. Fakat kanaatimizce eseri asıl önemli kılan husus, Osmanlı tarihi kaynaklarında yer alan bu rivayetlerin bir araya getirilmesinden ziyade, yazıldığı dönem ve şartlardır. Bu dönem, Osmanlı Devleti'nin Cihan Harbi'ne girdiği ve düvel-i muazzama tabir edilen İtilaf devletlerine karşı birçok cephede mücadele ettiği sıkıntılı bir dönemdir. İşte kaleme alınan bu eserde, Osmanlı askerlerine manevî destek olmak amacıyla yazılan ve çoğaltılan bir propaganda aracı olarak ön plana çıkmaktadır.

Eserin, 1333/1914-15 yılında Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından ücretsiz olarak ve bir hediye eser olarak basılmasının da, Cihan Harbi'ne giren Osmanlı Devleti'nin savaşı unsurlarını gazâ ideolojisi etrafında toplamak amacına matuf olduğu aşîkârdır. Nitekim Bursalı Mehmed Tahir de eserinin girişinde bu düşünceyi doğrular nitekte, "*hayatdan ziyâde vatana sevdiren, cism-i vatana vurulmak istenilen darbeleri sine-i şecâ'atle karşıladub müte'arrızlara bârân-ı intikâm yağdırtan vesâitîn en müessiri sözdür.*" ifadeleriyle menkıbelerin az bir topluluğun büyük bir çoğunluğa galebe çalmasına zemin hazırlayan hikmetli sözler olduğunu belirtmektedir. Ve yine ona göre, "*mevzuû, gayesi âlî, kelimâtı da hikmet ve hamâsetle mâlî olan bir hitâberin bazen bir orduyu ve belki bir milleti izmihlâlden kurta rib şevket ve zaferin üç kemâline isâle-i hidmet etdiği kâbil-i inkâr olma yan hâkikatlerdendir.*" Ayrıca bu eseri, vatan fedâkârlarını galeyâna getirmek için kaleme aldığını ve propaganda hizmetleri ile de halkın moralini yüksek tutmayı amaçlayan Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti'nin yürüt-

tüğü şanlı hizmetlere bir katkı olması hasebiyle telif ettiğini de eklemektedir.⁵⁰

Eserin ücretsiz basımını yapan Müdafaa-i Milliye Cemiyeti, Balkan Savaşları'nın olumsuz sonuçlanması sonrasında, daha önce kurulmuş olan Müzaheret-i Milliye Cemiyeti'nin amaçları genişletilerek 13 Şubat 1914 tarihinde İstanbul'da kurulan bir cemiyettir. Cemiyetin kurucuları arasında başta padişah Sultan Mehmet Reşad olmak üzere Sadrazam ve Hâriciye Nâzırı Mehmet Sait Halim Paşa, Harbiye Nâzırı Enver Paşa ve Dâhiliye Nâzırı Talat Paşa gibi üst düzey yönetim kadroları bulunmaktadır.⁵¹ Cemiyetin kuruluş nizamnamesinde de belirtilen temel amacı, şartlar ne olursa olsun orduya destek olmaktır. Cemiyet, millî felaketler karşısında milleti topyekûn olarak birleştirme konusunda büyük sorumluluklar üstlenmiştir. Milleti gazâ ve cihâda hazırlama konusunda Bursalı Mehmet Tahir Bey tarafından yazılmış olan "*Menâkıb-ı Harb*" risâlesinin basım işinin üstlenilmesi de bu meyanda gerçekleştirilmiştir.⁵²

Son tahlilde, *Menâkıb-ı Harb Risalesi*nde Osmanlı tarihinden verilen bu kahramanlık menkûbeleri aktararak cihadın önemine vurgu yapıldığı görülmektedir. Zira kısa bir süre önce Cihan Harb'ine giren Osmanlı Devleti'nin cihad çağrısında bulunmuş olması ve Tahir Bey'in çalışmasının da bu süreçte basılması eserin önemini gözler önüne sermektedir. Bir başka deyişle bu risale, Türk İslâm toplumunun cihad anlayışını harekete geçiren ve dış tehditlere karşı birlik ve beraberliğine katkı sağlayacak önemli mesajlar içeren bir eser niteliğindedir.

⁵⁰ Bursalı Mehmed Tahir, *Menâkıb-ı Harb*, s. 3-6.

⁵¹ Tank Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, Cilt.1, İstanbul, 1984. s. 448.

⁵² Nazım Hikmet Polat, *Müdafaa-i Milliye Cemiyeti*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1991, s. 184-185.

-ÇEVİRİ METİN-

MENÂKİB-I HARB

Müdafâ-i Milliye Cemiyeti Tarafından

Meccânen İhdâ Olunur

Eser

Burusalı Mehmed Tahir

Dersâadet

Ahmed İhsan ve Şürekâsı

Matbaacılık Osmanlı Şirketi

1333

[s.3] *İfâde*

Doğru sözyanlış fikirlere sapanların doğru yolu anlayub ona kavuşmalarına medâr olduğu gibi meydân-ı şehâmetde kılıcın hakkını tanımak, tanıtmak meziyeti de muhikk bir sözün, şer'î bir vazîfenin vicdân-ı leşkerde uyandırdığı kahramanlık hissini te'sirât-ı ulviyesinden hâsıl olur.

Doğru söz doğru fikrin, doğru fikirde istikâmet-i vicdânın mahsûlüdür, istikâmet-i vicdân da kendinde nûr-u îmân parlamasından, feyzini de fine-i şerî'atden almasından tecelli eder. Bu hâssaya hâiz olan bir vicdân, hakkı ihlâl iden hâilleri izâle etmek için dâimi sûrette bir âhenin-i hamâset gibi mücâhede mukâvemeti âmâde bulunur, Allah'a, halka taşıdığı va zîfenin ağırlığı ile beraber 'ulviyetini bir ihtizâ-zı mü'minâne ile hiss iderek muhâfa za-i hak yolunda her dürlü fedakârlığı ihtiyâra münhemik olur.

Hak olan hikmetiyle memzûc bulunan bir sözün dînî, va tanî ve zîfelede ne büyük te'sirler yaptığı az düşünmekle derk olunur. Evet insanı dalâletten kurtaran, sapık kalpleri doğrultan, ma'nevî hisleri ze mîn-i pestîden mertebeyi 'ulyâya çıkaran levh-i dülden-i cebânet'alâkasını silûb anı bir menba'-ı hamâset hâline koyan, binlerce vücûdu hûn-i hayâtlarını akıtdıracak bir meyl-i kahramânî ile kütle-i müttehede hâline getirmeğe yarayan, fie-i kalîle ile bir kesret-i 'uzmâya galebe çaldıracak derecede şânlı menkabeler, celâdetli misâller tevlîd iden, hayâtdan ziyâde va tanî sevdiren, cism-i vatana vurulmak istenilen darbelere sine-i şecâ'atle karşıladub müte'arrızlara bârân-ı intikâm yağdırtan vesâatin en müessiri sözdür.

Âlî sözlerin her husûsda kıymet ve ehemmiyeti büyüktür. Fakat umûma âid [s.4] meydânlarda ve tahsîs-i cihâd sâhalarında o büyüklük tasavvurun fevkinde yükselir. Zîrâ mahsûs bir hezîmeti, müşâ'şâ bir nusrete merkûz bir te reddüdü, seyyâl bir faâliyet, müteferrik kulûb-ı müteheyyc bir vahdet bir an gayr-ı münkesımda tahvîl eder. Mahzûn bir kalbe teselli yet viren, müşevveş bir hâtırayı yoluna koyan, muhtelif ze mînlerde cevelân-ı isti'dâdını hâiz bulunan aklın dizginlerini tutacak, nik-ü bed ahvâle karşı

me tânet virecek sûretde fikr-i hikmet telkîn eden dürûb-i emsâlin elze kulûbde ki hasâis-i âliyesi düşünülürse te'sirât-ı belîgası bundan ziyâde olan hitâbelere ne derecede ehemmiyet virilmek lâzım geleceği bir kat daha takdîr olunur. Çünkü mevzu'û, gayesi âlî, kelimâtı da hikmet ve hamâsetle mâlî olan bir hitâbenin ba'zen bir orduyu ve belki bir milleti izmihlâlden kurtarıp şevket ve zaferin üç kemâline isâle-i hizmet ettiği kâbil-i inkâr olmayan hâkikatlerdendir.

Bu mebhasda tağmîk-i fikr olunursa kıymetli bir sözün en büyük gazâları lem'a-i nusretle tetvîc, en büyük fitneleri bir intibâh-ı kâmile ile teskîn edebilmesi i'tibarıyla saha-î medeniyye ve cihâdiye isbât ide geldiği fevâid, umûr-ı hârikada husûle getirdiği menâkıb, ihâta ve tasvîr olunamayacak bir kesretde görülür. Bu menâkıbın bir kısmı târîhlere geçebilmiş, bir kısmı da bu şerefden cüdâ kalarak âmeleri gibinisyâna uğramış ve ba'zısı da nef'i umûma şâmîl olamayacak sûretde eşhâs-ı ma'dûdenin sîne-i ke tmânında mahfûz kalmıştır.

Târîhle teva ggul idenler, büyük vak'alarda hârikalı nefîceler hâsîl eden menâkıb-ı hitâbet ve hâmasetin binlerce emsâline tesâdüf iderler, bunların kesreti her nasılsa târîhe geçemeyen aksâmından da gına idebilir; ne çâre ki şimdiye kadar o misillü menâkıb-ı mazbûtanın bi hakkın cem' ve telifikîyle 'umûmen bu ders-i kahramânîden hissedâr idilmesi acınacak bir sûretde ihmâl e uğrayarak fitraten [s.5] büyük yaradılmış, hayâtında herkese müyes-ser olamayacak menkıbeler göstermiş olanların şâyân-ı taklîd bulunan evsâf-ı ber-güzide lerinden -ba'zı havâss müstesnâ olmak üzere- birçok teş-nigân-ı hamiyet bî-haber kalmıştır.

Dikkatle bakılırsa ezmine-i muhtelifede âlem-i İslâm'ı imhâ kasdıyla yürüyen düşmanları tebki't, kelimetullah-i âlâ için nûr-ı İlâhînin tece lligâhı olan kalblerden çıkan gazânferâne nidâlar, fedâkârane gayretler inzâr-ı imtidâ kıyâmete kadar tebci'l ve takdîs olunacak harîkalar cümlesinden olduğuna göre bunların derc ve teşhîr nice ihmâl ve vukû'u asla te cvîz olunmak lâzım gelir. Çünkü dînî, va tanî bir hizmet âyât-ı Kur'ânîyye ve hadîs-i nebeviyyenin haber virdiği mükâfât-ı Rabbâniyye ile mübe şşir olmakla beraber o hizmeti ibrâza muvaffak olanların yetiştigi millet içinde de lâyük olduğu ihtirâma mazhar olmaları aynı seviyede ve belki ânlara fâik sûretde zuhûr-ı l-a zîme medâr olacak ve sîleler teşkîl ider. Ânların dürüs-ı menâkıbı, ihlâfa âyîne-i imtisâl olur. Şu hakîkate nazaran en azîz bir mevhibe-i kudret olan cevher-i hamâsetin meşrû' yerlerde âsâr-i lâmiâsını göstermesine her ne gibi şeyler hâdim ise ânların ihmâl edilmemesi bir vecîbe-i kat'iyedir.

Vaktiyle bir mektepde târîh dersi müzâkere ve sîlesiyle vâk' olan te tebbuâtın esnasında tesâdüf ide bildiğim menâkıb-ı harbiye yi evrâk-ı perişâneme kayd itmiş ve evvelce bi'l-münâsebe (Sebilü'r-Reşâd) gazetesiyile

neşr eylemiştim, müteaddid, büyük cildler vücûda getirecek bir kesre tde olan nevâdir-i ricâlin bu misillû menkîbelerinin bir zeresini bile teşkil idemeyen şu müstahdarât-ı sâbıkamız te cdîd-i hâtırâ-i medâr, târîhe âşinâ olanların bu çığırda da sarf-ı himmetlerine numûne-i teşvîk olmak içün bir risâle şeklinde tab' itdirmek arzusunda idim. Ba'zı ihvânın şevk-i âmiz teklîfleri de bir takım meşâgil [s.6] haylûle tiyle te'hîr iden o arzumun mevki'-i fi'le gelmesine yardım etti. "Menâkıb-ı Harb" 'unvânı altında neşrine karar virdim ve fe zâ'il-i cihâ diyyeye dâir vücûdlarını öğrenebildiğim âsârın nev'i ve müellifleri hakkında yazub bir müddet evvel ceñde-i sûfiyye ile neşr eylediğim cedvel ile bundan bahs bir makaleninde fâide-i mu'allakası' tibarıyla derc ve ilâvesini münâsib gördüm. Ümid ederim ki târîh müte gavvilleri er meydanlarında sahâvet-i cân ile hamâset saçan kahramanlarımızın menâkıb-ı celâdetlerini, havârik hizmetlerini cem' ve neşr husûsunda da yekdiğerine müsâbaka idercesine ibrâz-ı himmet eyleler.

Târîh gülşenlerden toplanıcak ezhâr-ı 'ulviyyetin râihâ-i saâdet bahşâsı vatan fe dakârlarını sermest iderek ânlan nazîre teşkil ider sûre tde me âli-i kahramâne göstermelerine sâik olan hamiiyye-ti fitriyyelerini galeyâna getirecek mâhiyetde olduğu içün bunları cem' ve neşr, rûh-ı milleti ikâz ve tenvîr eyley i'tikâ dındayım.

Binâenâleyh bu eserçiğim muhterem Müdâfaâ-i Milliyye Cem'iyetinin tâkîp itdiği maddî, ma'nevi şânlı hizmetlere karışdırması ve menâf'ini derûhde itdikleri umûr-ı hayrîyyeye sarf itmesi zimmetinde cem'iyyet-i müşârün-ileyhâya nâcîzâne ithâf eyledim.

Çengelköy 10 Kânûn-i evvel sene 330

Bursalı Mehmed Tahir [s.7]

Osmânlı Menâkıb-ı Harbiyesinden Bir Nebze (1)

(1) Ba'zı âsarı Osmâniyyeden intihâb edilmıştır.

Zamânında fevkalâde metânetli olan -Hereke- kal'ası düşmanın merkezi ictimâ'ı idi. Kendisine güvenen ve 'Osmânlı kılıcından kurtulan düşmandan sekiz-dokuz yüz kişi oraya tahsîn iderek 'asâkir-i İslâmın hareketi harbiyyesine mâni'alar peydâ itmekden hâlî kalmazlardı.

Sultân Osmân Gâzî İzmî' i fe the 'azm eyledikleri sırada yüz ka dar müntehib dilâver ile kahramânân-ı meşâhirden Gâzî 'Ali Bey'i - guzât-ı Osmâniyyeden Timurtâş Paşa mehûmun pe deridir- Hereke'nin zaptına i'zâm buyurdular.

Gâzî-yi müşârün-ileyh oraya varır varmaz kal'anın metânetine ve düşmanın kesretine ve ma'iyetindeki bahâdurların killetine bakmaksızın hemen ayağı tozuyla "dînini devletini seven arkandan ayrılmaz"- diye rek yalın kılıç kal'aya doğru hücum eyley.

Şan meydânlarında kimseden gerû kalmamağı ve câib-i hamiyetden bilen 'Osmânlı bahâdîrları dahî arkasından ayrılmazlar ve dört sâ'at zarfında kal'ayı feth iderler.

Gâzî Ali Bey'in ise hücûmsırasında sağ gözüne bir ok isâbet ider, o timsâl-i şecâ'at ise gözüne saplanmış olan oku eliyle çekub atar. Böyle bir fâcî'â ile 'azminde fütûr göstermediğinden başka yanında bulunan genc bir gâzînin telâşını görünce:

“Noldu yiğit! Bir başa bir göz elvirmez mi? İki gözü olup da biriyle arkasına bakmaktan ise bir gözle bir yürek sâhibi olup ileri bakmak dahâ hayırlıdır” sözüyle lafîyesince besâlet olarak onu da teşcî' ider. [s.8]

Asıl ismi Hüseyin iken nehâfet-i vücûdiyyesiyle beraber her önüne gelen pehlivânı yenmekte ve zimâm idâresini ele aldığı fırkayı dâima gâlib itmekte olduğundan dolayı beyne'l-guzât -Timurtaş - 'unvânını ihrâz buyurmuş olan Timurtaş Paşa ise mülkümüzde her askerın vücûduyla iftîhâr ideceğı ümerâdan olub mevki'lerinin sarblığı cihetiyle zabtleri hayli meşğûl olan Rumili kal'alarını ancak şecâ'ati sâyesinde feth itdi.

Bu cümleden olarak Pirlepe kal'asına hücûm itdiği sırada ibtidâ kal'â burcuna bayrağı elinde olarak kendisi ipek kemendiyle çıktı ve ba'de'l-feth:

“Burca çıkıncaya kadar, hendekte çiğnediğim şehitlerin yedisi akrabamdan idi” - demişdi.

Yıldırım Bâyezîd Hân devrinde Anadolu muharebesindeki 'asâkirden ba'zıları hücûm ile dâhil oldukları bir mahalde gâyet güzel bir kızı kaydı esa rete giriftâr idûp emvâli ganîmenin nahibesî olmak hasebiyle Timurtaş Paşa merhûma takdîm olunur. Şanlı, şanlı olduğu kadar da nefisine hâkim, güyâ 'asâkir-i merkûme bu mehpâreyi şehvet elinden kurtarmak ümidiyle getirdiklerini işrâbla işbu tavır ve hareketlerinden dolayı bir sûret-i fevkalâde de ta'yîb ve taltîf iderek derhâl mezbûrenin zevc-i meşrû'unu buldurmuş ve kendisine teslîm itmiş olduğu sırada:

“Zevcenizin 'ırz-ı askerimizin 'iffeti sa'yesinde kurtulduğunu bil!” - sözüyle te'kîd-i 'iffet eyleyub hitâb itmişdir.

Cenne tmekân - Yavuz Sultân Selîm Hân- Hazretlerinin icrâ itdikleri seferlerinden birinde 'askerlere ba'zı mürettibe usanç gelip harpten bıkmış ve ba'zı mürettibe yolsuz hareketlerde ve münâsebet siz [s.9] nümâyişlerde bulunmuş olduklarından şehriyâr-ı zafer şîâr derhâl yeniçeri ağasını celb ile cezâ-yı sezâsını virdikten ve ümerâ-yı sâireyi haremgâh-ı zafer iktinâhları önüne da'vet eyledikden sonra:

“İşte bakınız terbiyesizlerin bundan böyle görecekleri mu'âmele budur. Ben dîn-i mübîn'in 'izzeti içün çalışıyorum bu yolda ihrâz-ı şân ve galebeye çalışacağım. Ihrâz-ı şân ve galebe ise askerın çokluğuna değil terbiye ve şecâ'atına menûtdur.” -

Te hdîd-i fa' al-ânesiyle ordusunda terbiye-i askeriyeyi te'yîd eylemişdir.

Fâti h Sultân Mehmed Hân Hazretleri Edirne ordugâhını İstanbul'a nakl eylediği sırada irâd buyurduğu bir nutukda:

-“Ölüm adama bir defâ gelir korku ise ölüm gelene kadar temâdî ettiğinden her an bir ölüm acısı hissettirir, el hâsıl korku ölmekten hem zor hem acıdır.”- fıkrasını dermeyân buyurmuştur.

Belgrad muhârebesinde Fâti h Sultân Mehmed Hân Hazretleri yaralandığı cihe tle ordu-yı Osmânîde bir dereceye kadar bozgunluk alâmeti görüldüğünden hemân Hazreti Fâti h tekrâr atını meydâna sürüb:

-“Askerler! Düşman mermiyâtı korkanlarla saklananlara irişür. Demincek biraz saklanûr gibi oldum derhâl beni buldu. Bakın şimdi göğüs geriyorum. O günde kızırıyordum da bana gelmiyor, sanki mermiler de benden korkuyor; işte her cesurdan böyle korkarlar ecsâm-ı ulviyeye mevâd-ı süfliye irişemez.”-

Yolunda bir hitâbet ile sâika gibi tekrâr meydân-ı muharebeye girişmiş ve şâhidi-i dilârâ-yı mâ-muva ffakiye ti der-agûş etmişdir.[s.10]

Muhârebede düşmanın dâneleri etrâfa geldikçe de hşette n yüzükoyun yerlere kapanan ba'zı askerlere Hazreti Fâti h'in:

-Putpe restler! Demir parçasına secde idiyorsunuz! Hitâb-ı 'itâb âmizi hemân hitâbet ve hamâset-i 'askeriyeye için pek büyük bir numûne ittihâz olunsa be câdır.

Osmânlı serdârlarından birine “süvârînin silâhı mı yoksa atı mı mukaddemdir?” deyu irâd olunân suâle cevâben:

-“At süvârînin cânı silâh cânın muhafazasıdır. Cân olmayınca silâha ne lüzüm kalır.”- demiş...

Sâni-i mülûk-i âli 'Osmân Sultân Orhan Hazretlerinin hengâm-ı saltanatında Şehzâde Süleyman Paşa'nın Rumili kıt'asına sokulup da Akdeniz boğazının kilidi mesâbesinde olan Gelibolu'yu ve sâir mevki leri zapt edişinden, İstanbul İmparatoru (Bizantin) devletinin Osmanlı elinde mahv olacağını aklı kesmekle, teşebbüsât vak'asından bir numra-i müfide hâsıl ideme yeceğini idrâk iderek Türkleri Rumili kıt'asından sürmek üzere ordusunu teşkîl ile Osmânlı'ya karşı yürümekte olduğunu müşârün-ileyh haber almakla rû'esâ-yı 'asâkiri toplayıp şu ve ch ile bir hitâbe-i belîğa ve müessire irâd eyle di.

-“Ey mücâhidler,! Böyle ecnebî memâlikinde bizim gibi kalîlü'l-aded mücâhidlerin az-vakit içünde mazhar olduğumuz bunca fetih ve zafer, mücerred hüsn-i niyetimize mükâfaten imdât ve tevfi k-i ilâhî semeresi olduğunda iştibâh yoktur. Şimdi üzerimize gelen 'asker gerçesi kesretlidir, dehşetlidir, lâkin bizi bu ana kadar düşmanlarımızı gâlip eden 'avon-u Rabbâniden [s.11] ümidimiz munkati' değildir. Ma'lûm dur ki emelimiz i'lâ-i kelimetullah-i'l-ulyâ ve ft-sebîlullah şehâdet bizim için

m ûceb-i sa'âdet-i 'ukbâdır. Şayet bu aralıkta benim vefâtım vaki' bulursa olmaya ki düşmandan yüz çeviresiniz. Zirâ bilirsiniz ki şerûat-ı İslâmiyede firâr-ı anül zehr kebâîr-i zunûbdandır."

Serdâr-ı müşârün-ileyh bir gün kazâ ölümüne uğramış ve müttefikeyn ordusu dahî dağlar gibi gelip çatmış idi. Osmânlı ordusu kendilerininiz âfâ mudâifî olan bu ordunun karşısında hezîme te yüz tutmuş iken serdâr-ı merhûmun birkaç gün akdem irâdeylemiş olduğu hitâbesini namdârân rûesa yâd ve tahattur iderek bir gayret-i fevkalâde izhâr itmele riyle bitevfîkihî Te'âlâ Osmânlı ordusu mazhâr-ı muzafferiyet olduktan başka, bu vukû'at Âl-i Osman'ın Rumîli kıt'asında temekkün ve temelüküne bir mukaddeme-i mu'azzama olmuştur.

1150 senesi düşman tarafından muhâsara alınan Banaluka kal'ası imdâdına giden ordu-yı hümayûnun serdâr-ı 'âli-i tebâri bulunan zât ordu-yı hümayûnun on misli bulunan düşman ordusuna bir buçuk sâ'at kadar tekarrib edüb bil cümle asker ve ümerâ ile lâzım gelenlere Âğâlarım, Paşalarım, Yiğitlerim diyerek ayrı ayrı iltifâttan sonra cümlesine hitâben şu vechle bir hitâbe ye başlar:

"Ey gâziler, bugün ben dahî sizinle beraber cenâb-ı bârînin bir abd-i âciziyim. İşte bugün dîn-i mübîn yoluna kurban olacak, velîü'n-nûmetimiz ve ba's-i istirâhat ve asâyişimiz olan padişâh-ı İslâm Efendimizin uğruna baş ve cân fedâ edecek gündür.

Düşmana zafer, sebât kadem-i şiddetle, sabr-ı metânetle ola geldiği mücerreb ve mukarrerdir. Göreyim sizi, dîn-i Muhammedî yolunda ne gûnâ hidmet ve pâdişah uğrunda ne vecihle izhâr-ı şecâ'at idersiniz!" [s.12] Bu nutkun şiddet-i te'sîriyle bugün 'asker-i İslâm'da görülen şecâ'at fevkalâde bir muzafferiyet-i azîme yi intâc eylemiştir.

Kanije kal'asının hengâm-ı muhasarasında düşman 'askerinin kemâl-i şiddetle kal'aya hücumlarına dâir hazırlıklar görmekte olduğunu Gâzî-i meşhûr Tiryâkî Hasan Paşa merhûm hissetmekle umûmen 'askeri bir yerde cem' ile bir 'âli dîvân tertîp iderek şu mukaddemât ile mücâhidini teşcî eyledi.

"Ey Gâziler!

Düşmanın harekâtında hücum emâreleri görülüyor. Mateyus'un ordusuyla beraber buraya gelişine bakılırsa serdârımız ya ânların dediği gibi ma'lûm olmuş ve yahûd benim zannım gibi sefer mevsimi geçtiğinden bu kal'ayı sizin gayretinize emânet bırakarak kışlağa dönmüş, hakikat her hangisi olursa olsun biz burada serdâr için harb etmiyoruz, elhamdülillâh müslümanız. Mukâbelemize gelen düşmanla vazîfe-i cihâd icrâ etmek üzerimize farzdır. Padişah kuluyuz velî ni'metimiz olan halîfe-i İslâmın bir kal'ası değil bir avuç toprağı için cânümüzü fedâ ederek yediğimiz ekmeği kendimize helâl itmek cümlemize vâciptir. Milletimiz serhadın emniyetini

bizden bekliyor. İki kavm arasında açılan meydân-ı mubâzenin kararını bizim gayretim iz verecek. Üç aydır aç kaldık. Yastık yerine kılıca yaslandık. Bu kadar ihvânımız gözümüzün önünde şehîd oldu. İçimizde yara yemedik insan kalmadı. Kal'alar içinde yuvarlandık bu kadar hizmetin bu kadar gayretin neticesini bugün göreceğiz. Elhamdülillâh cümleiniz bilirsiniz ki düşman karşısında vefât idenlerimiz şehîd olur. Kalanlarımız gerek dünyada gerek âhirette necât ve selâmet bulur. Ben bu düşmanın hücumunu bilirim. Bir kere yüzü dönerse mağlûp olduğu gündür. Yerlerinizde [s.13] sebât edin. İlk hücumdan yılmayın. Ondan sonra bi-'avnillâh nusret bizindir." iye ağlayarak aksakalı üzere ince dânesi gibi yaş döktü ve guzâ-t-ı muvâhhidîyenin selâmetine hayır duâlar eyledi...

Nihâyet ferdâsi günü düşman hücumu ibtidâr eyledi. Dört defa seyrlere çıkmış iken yine tard olundular. Yedi sâ'at miktârı şidde tli bir hücumdan sonra düşman ric'at edip asâkir-i İslamiye siperlerden taşra fırlayarak az bir zaman içinde Hasan Paşa'nın huzûruna rivâyet-i sahîha üzere on sekiz bin kelle getirdiler. Mecrûhları buna kıyâs oluna.

Sadr-ı esbâk Reşîd Paşamerhûmun Mora muhârebelerinde düşmanın yapmış oldukları tabyaların ahz ve zaptına 'azîmet ve niyet olunmuş ve hücum ve iktihâma asker hazırlanmakta iken ve sergerdelerden (Veys) ağâ askerin ilerisine çıkub:

"Askerler!

Bu tabyaları almağa ve yürüyüşden yüz çevirmeğe azim ve niyetiniz var mıdır? Eğer sahîh niyetiniz var ise bu maksat öyle uzaktan tüfenk ve tabanca atmakla hâsıl olamaz. Bu maksada ancak kılıçlarımızı ve bıçaklarımızı düşmanın kafasına eriştirmek ile nâil olabiliriz. Ânın için işte ben tüfenki de tabancanın da taşlarını attım. Ve kılıcımı da çektim. Siz de beni taklîd eyleyiniz." yollu îrâd-ı kelâm ile askerin uruk şecâatlerini teheyhüc ve tahûk ve Allah Allah diye düşmana en evvel hücum ederek derhâl asker dahî ta'kib eylemekle tabyalar ile pek müşkîl görünen mahâleri dahî kemâl-i suhûletle zapt eylemişlerdir ki yiğitlik olursa bu kadar olur. Tüfenk ve tabancanın terkiyle böyle merdâne düşmana hücum eylemek millet-i muhteremimize mahsûs bir haslet-i celîle-i makbûle olduğundan [s.14] sırasına göre bu gibi hareketlerden istifâde olunmuştur.

Eslâf-ı izâm tarafından hengâm-ı muhârebede pek çok kimseler açıktan açığa vücûdlarını efnâ-û fedâ eylemişlerdir. Egerce bu husûsa misâl yazmak lâzım gelirse bu makale sığmaz. Târîhle rimizin her parçası böyle bir fedakârlıklar ile müzeyyendir. Ez cümle (Kanije) kal'asının muhâsarasının on beşinci günü kuşluk vakti kal'a derûnunda esir bulunan bir İslâm neferi serdârın attığı gülden açılan deliği kapamak üzere hidmete günde rildiği sırada cephânenin kapusını açık bulmuş ve şevket-i İslâmı îlân için her nasılsa eline geçirebildiği biryalık fitili büyük kantârdan mütecâviz barutun

içe risine bırakarak düşmandan üç binden ziyâde Ademî isâl-ı nâr-ı cahîm idüp kendisi dahî din ü devle ti uğrun da şu fedakârlığı ihtiyâr ile ihrâz-ı sa'âdet-i ulviyye eylemiştir. (Mevlâ rahmet eyle ye)

İşte şecâ'at ve yiğitlik, kahramânlık ve fedakârlık böyle olur.

Bunun diğ er bir nev'î daha vardır şöyle ki: Kal'a-i mezkûreyi serdâr muhâsara ittiği zaman düşman' aciz kalarak ordu-yı İslâma elçi gönderdiler. Fakat kal'a teslim oluncaya kadar serhâd-ı İslâmın meşhur gâzîlerinden Peçoylu (Koca Sinân) çavuş merhûmu rehin târîkiyle iste diler.

Serdâr ise düşmanın nakz-ı 'ahd etmek ihtimâlini mütala'â iderek istinkâf eyle di. Bu madde Sinân Çavuş merhûmun mesmû'u olduk da kükre miş arslan kesilerek kemâl-i te hayyüçle serdâr-ı merhûmun huzuruna gelerek ve ete ğine sarılarak:

"Paşa yarrın Allahın huzurunda senin (silik) ete ğine sarılaca ğım senden da'va edece ğim. Sana bir kal'a veriyorlar da benim gibi bir aya ğı çukurda bir ihtiyârı mı rehin etme ğe kıskanıyorsun." diyerek şecâ'at ve kahramânlığın izhâr eyle di. Hatta mediste serdâr ve sâirleri dehşetten ağlama ğa başladılar. Serdâr dahî müte vâziâne: [s.15]

"Hakkın var babacı ğım iktizâ ederse ben de rehin olarak giderim, yürü Hakk muînîmiz olsun." kavliyle muvaffak göster di. Ve târîhte muharre r oldu ğu üzere şurût-ı lâzıme ye tatbîken Kanije kal'ası feth olundu.

Rumili kıt'asında bulunan Müslümanları sürüp çıkarmak üzere yüz bin müte câviz mütte fikeyn ordusu on bin kadar mevcûdu bulunan İslâm ordusu üzerine seyl-i belâ gibi akın akın gelmekte olduklarını başkumandan Lala Şahin Paşa merhûm haber almakla ume râyı aske riyyenin en kidedemli ve tecrübelisi olan (Gâzî Hacı İlbeyi) bir mikdâr asker ile keşşâf sûretinde ileri gönder di.

Müttefike yn ordusu Rumili'nde miktâr-ı cüz'iden ibâret bulunan mücahidîni hiç e sayarak ve âdetâ Müslüman ordusuna gâlip geleceklerine kendilerince yakîn hâsıl iderek sermest bâde-i gurûr oldukları halde (Meriç) nehri boyuna yayılmış olduklarını gâzî-i müşârün ileyh fırsat ittihâz etmekle zikr-i âtî-i hudaa ile hâb girân-ı mestide olanları uyarmıştır.

Söyle ki giceye kadar nu'â kendini göstermeyip nisfû'l-leylde mevcûd maiyyeti bulunan cüz'î bir askeri güzel ve müsteid zabıtlara terfîk iderek dört kısma taksîm edip her bir kısmını düşmanın etrâf-e rbaasına uzaktan tâ'yîn iderek cümlesinin vakt-i ma'lûmda sadâyı Allah Allah ile düşman ordusuna hücûm eylemelerini terfîb eder. Ve hulûl-i vakt-i ma'lûmda mücâhidînin hücûm ile Allah Allah feryâdlan düşman ordusunu şaşkırtubta-bi sabah bir birlerini kırıp kılıçtan geçirmiştir ki mahâll-i mezkûr el-yevm (Sırp Sındığı) nâmiyle yâd olunmaktadır.

Kanije risâlesinde muharrer olduğu üzere dokuz bin mevcûd maiyye-tiyle dört yüz bin düşmana mütecelledâne karşı duran Tiryâki Hasan Paşa, serdârdan istimdâd etmekle gönderdiği âdemin[s.16] bir cevâb-ı şâfi getirmesine muntazir idi. Nihâyet serdârdan gelen mektûblar meâlinde ümîd-i hayr olmadığını anlar anlamaz efkâr-ı askeri bastırmak için bir hîleye sülûk ile üme râ-yı askeriyyeye gayet tantanalı bir ayak dîvânı terfîb eyledi. Ve kendisi bir kürsi-i âlî üzerine ku'ûd ve güyâ sadrazamdan gelen va'd mektûbunu tekrimâd-ı fâika ile kıraât iderek ve etrafını süzerek:

“İşte gâzîler biz burada âdi palânka hükümünde bir ufacak kal'anın muhâfazâsına me'mûruz. Birkaç bin padişah kuluyuz hâlbuki serhad üzerinde devletim izin her taşı bunun gibi bir kal'a değerin memleketleri vardır ki her birinde bizim yüzümüzü mücâhidler düşman şerrinden muhâtaralar içinde duruyor. Hal böyle iken yine pâdişâhımızın serdâr-ı kirâmı mücerred bizim gösterdiğimiz gayret ve hizmete hürmeten ve asker-i İslâmın şân-ı i'laen bu kal'ayı onların cümlesine tercîh etmişim dâdımıza geliyor ya şimdi bu kadar meşakkat çekdikden sonra serdârın bizler hakkında olan ümîdini hebâya virmek gayrete yakışır mı? Ben cümleden evvelkinden ziyâde himmet-i me'mûl iderek göreyim sizi halife-i rû-yizemîne nasıl hizmet edeceksiniz.” akvâl-i mütecelledânesiyle ve şu yolda gösterdiği hîle ile askeri cûşa getirerek muhâsaradan bîzâr olmak şöyle dursun bize imdâd geliyormuş diyerek cümlesi mukâbelede dilfrâne sebât eylediler.

Hazreti Fâti'h'in eyyâm-ı saltanatlarında Mora'ya vuku' bulan seferde ve zîr-i a'zam Mahmud Paşa talia-i fırkasıyla azîmet eyledi. Lakin 'asâkir-i İslâmiyyenin vusûlünden evvel Firenkler Mora'ya çıkub (Germe) hisârını ta'mîr ve tahkîm itdikden sonra Mora muhâfızı bulunan Sinân Bey'in kaplanmış olduğu (Korint=Kordos) kal'asını muhâsara eylemişler idi.

Sinân Bey fena halde sıkılıb şâyet bir müddet dahâ tedâfi[s.17] hareketle mahsûr kalacak olsa kal'ayı düşmanın istilâ ideceğini anladığından had'î harb yoluna sulûk ile bir gece yüz kadar güzîde Osmânlı dilâverini ba'deten Firenklerin üzerine hücum itdirdi. Firenkler kal'a halkının harîce hücum etmek ihtimâlini hiçbir vakitte hatırlarına getirmedikleri ve ve zîr-i a'zam ordusunun ka'ib bir mahalde geldiğini ma'lûmları olduğu cihetle geceleyin üzerine gelen 'asâkirin sadrazam ordusu olduğuna zâhib olarak bu evhâm ile yüz kadar 'asâkir-i İslâmiyyenin müdafaâsına müktedir olamayub münhezim ve perişân oldular.

Bu aralık Mahmud Paşa dahî vâsıl olarak (Germe) hisârını bi's-suhûle teşhîr ve Firenkleri ta'kîb ve tedmîr itdigiinden bunların bakiyyetü's-süyûfu güç hâl ile sefînelerine binub savuşmuş olduğu *“Haber-i Sahîh”* in cümle-i münde ricâtındandır.

Sultân Süleymân Hân Kanunî Hazretleri Rodos kal'asının fethi için külliye tli askerden müretteb olarak kal'a-yı mezkûre üzerine bir ordu sevk

buyurmuşlar ise de ahz ve teshîri hayli müddet uzamış olması asker in me'yûsiyetini müceb olub yolsuz hareketlere tasaddî ve mücâseret eylemiş olmaları infîâl-i şehriyârîyi müstelzem bulunarak on beş bin asker istishâbıyla ordu-yı hümâyûnlarına iltihâk ve kal'a-yı mezkûre pişgâhını teşrif buyurarak vusûlleri günü orada mevcûd askerlerinin eslihâlarını ba'de'n-nez huzûr-ı şehriyâranelarına celb ve cem' ile b'l-istishâb getirdikleri müsellâh asker ile 'asâkir-i mezkûrenin etrâfını kuşattıktan sonra:

"Eğer siz er ve erkek olmuş olsanız idi sizi silâhlarınız ile huzûruma gelmeğe ruhsat verir idim. Çünkü silâh taşımak ancak şeci' ve cesûr erkek adamlara yakışır. Siz şimdiye kadar silâhınızın hakkını veremeyib silâh taşınmağa [s.18] liyakâdsiz bir takım avraddan korkan adamlar olduğunuzu harekât-ı vak'anız inbât itdi. Hayfsize olsun ki etrafınızı bahr, ihâtâ etmemiş ve kaçınmağa bir yol bulunmuş olsa idi hasmı göremezden evvel şimdiye kadar firâr ederdiniz. Sizleri te'dîb ve emsâlinizi terhîb idecek vecihle cezâ-yı mâyelîkanızı icrâ edeyim de hâlinizi görünüz." diye askere bir ta vr-ı münfaîlâne ve gâzâbane ile hitâb buyûrduklarında mezkûr müsellâh bulunan asker tenbîh olundukları vech üzere derhâl hâmil oldukları palalarını çekib bunların üzerlerine hücûma ibtidârda femân-ı şehriyârîyi müterakkib olmuşlar ve o hâlde hâzır olan vüzerâ-yı a'zâmdan biri hüda ve ndigâr-ı müşârûn ileyh hazretlerinin ayaklarına kap anub cürm ve kabahatlerinin afvını niyâz ve artık uğûr-ı pâdişâhîde cân fedâ ederek hidmet eyleyeceklerine tekeffül ve şahâdet eyledikde artık cezâlarının icrâsını şimdilik te'hîre ve kabahâtlerinin kâmilen afvı husûsunu Rodos Kal'asının a'dâdan ahz-u fe thine ta'lik ettim deyu emr-u fermân buyurmuş olduklarından 'asâkir-i merkûme bir elden himmet ile kal'a-yı mezkûrenin fe th ve teshîri müyesser olmuştur.

Taşdan tuğla dan ibâret olan en mükemmel surların şehir ve kasabâtı muhâfaza edemediklerini çok gördük. Fakat suru olmayan memleketleri bahâdır asker in teşkîl ettikleri hatt-ı me tîn hüsn-i muhâfaza eder.

Fâti h Sultân Mehmed

İnsanı teb cûlittiren rütbe de ğildir. Bilakis insan rütbeyi teb cûl eder.

Kezâ

Muhârebe ettiğimiz düşman memâlikde bulunan zevât-ı rûhâniyye, kadınlar, çocuklar, ihtiyâr fukarâ ve hastalar bizim düşmanımız de ğildir. Kezâ Kumandân icâb-ı hâlinde nef er olmalıdır.

Kezâ [s.19] Vatandaşların mallarıyla de ğil gânâim ile ze ngin olmağa çalışın. Yavuz Sultân Selim

İhrâz-ı şân ve galebe asker in çokluğuna de ğil terbiye ve şecâ'atine menûttur.

Kezâ Uzun uzun tertibât-ı harbiye-i medisde rağbet etmeyen asker min-ve ch en büyük cengâverlerimizdir. Bunlar meydân-ı icrâyâ kemâl-i şevk ve arzu ile herkesten evvel girerler.

Kezâ

Düşmanın hâlini keşfe müteallik olan rûyâdan güzel bir te dbîr olamaz ve en evvelki iş bu olmalıdır.

Gâzî Mihâl Bey

Bir adım ileri atubda düşman toprağında bir mezâra mâlik olmak geri çekilüb de düşmanı vâ tana sokmak ve bilâhare taht-e'l-hicâb yüzüne daha ömr sürmekden bin kat hayırlıdır. *Kara Mustafa Paşa*

Fezâîli Cihâd Hakkında Müellifât-ı Osmâniyye

Cihâd ki tahkik vücubunda her mü'min içün bir emr-i ma'rûfdur. Bu fe zâîli hemân herkesce icmâlen ma'lûm hükmündedir. Ancak gâzâ ve t ve şehâdete müteallik 'akâid-i mukaddesenin te'sîr-i lahûtiyesiyle hâiz şere f girâmbahâ olan cihâd ne gibi ahvâlde farz-ı kifâye ve hangi hususâtta farz-ı 'ayndır? Sebeb ve hikmeti nedir? İstî'dât-ı be deniyye ve maliyyeye mâlik olanlara emr edildiği ve zâif-i iştirakiyye ile bu bâbda gösterilecek i'tinâyı fe dakârânenin te'mîn edeceği mehâsin ve müsâvebât neden ibâretidir? Bunlardan imtina' ve tebâüd vuku'u halinde tevli'd edecek te'sîrât ve ukûbât ne dere ceye kadar varabilir? Az çok bu ahkâma teşmîl-i vukûf edilmek elzemdir.

Âyât-ı kerîme ile memdûh-ı İlâhi ve ehâdis-i nebevîyye ile mazhâr-ı teb cîl [s.20] nâmütenâhî olan cihâd, din, nâmûs ve vatan gibi revâbıt-ı mu'azze zenin hıfz ve te'yîdine müte'allik olduğu içün ehl-i îmanın o ahkâmı istiknâh ve iktisâb etmekten kasr-ı himmet etmesi aslâ revâ görülemez.

Mesele-i cihâda dâir dermeyân idilecek bir bahs, irâd olunacak bir kelâm lisân-ı kudret olan âyet-i kerîme-i furkâniyyeden iktibâs feyz e dilmek ve nâşir-i hükümet bulunan ehâdis-i celîle-i risâletpenâhîden istinâre olunmak suretiyle mevzû'u ve gâyesinin uluvviyeti nisbetinde müzeyyen ve medlâl olur ise maksûd olan te'sîr-i belîğ husûle gelir. Bunun hâsîd müessesesi en ziyâde irâd nutk ve hitâbetle teşrih müzâyasına girişildiği vakt-i ru nemâ olur.

Sâir furûzât-ı İslâmiyye gibi farz cihâd hakkında da öğretilmesi vacib kavîde recesinde bulunan ma'lûmât ve ve zâif-i meşrû'anın neş ve ta'mîmine mertbe muhsenât-ı 'aliyyeye dâ'îolacağı vâreste-i tasvîrdir. Binâenâleyh ricâl-i ilmiyyenin cevâmî'de va'az ve nasîhat esnâsında bu mebâhisde mündemic ahkâm ve dekâik-i kutsiyeyi kulûb-ı mü'minîne nakş ve ilgâ edecek süre tde şerh ve tebeyyin eylemişleri, arada sırada ihtilâs vakt ile bu bâbda te'lîf-i asâr ile de ta'mîm-i fevâid etmeleri hakîkaten bir ve cibe-i hamiyet ve

diyâne ttir. Gerçi hukûk-ı devlete hukûk ve icâbât-ı harbe dâir mebâhis-i mühimme mevcûd ise de herkesin bunları tâhsîl-i itlâ' etmesi muhâl ve meselenin maddî ve ma'nevî aksâmı hakkında kütüb-i fe thiyye de ve ba'zı resâilde mûnderic ebhâs ve ma'lumât-ı matnû'a ve vecâib-i dînîyye ve vatanîyyenin idarân ve ihâtâsına ve semerât-ı mübâcelesinin te'mîn-i husûlune hakkıyla hâdim olacağı bir burhân-ı zi kemâldir.

He zâin-i 'asâr-ı Osmâniyeden müstefid olduğum sırada müellifin-i Osmâniyemiz 'ulûm ve fûnûnun her kısmında tatbiât, neşriyat irşâdkârânede buldukları gibi emr-i cihâd hakkında da icrâ-yı ta'migât ve te tebbuât dan geri durmamış ve bubâbda da ihlâfa bir hayli 'asâr-ı güzide bırakmış[s.21] olduklarını nâzır-ı şükrân ve minnetle gördüm. Bunların te dârik ve mütâlâ'ası ihvân-ı dînin tezâyüd-i istifâdelerine ve bu mebhâs da daha ziyâde tenvîr-i efkâr ve kifâyâr etmelerine medâr olur mülâ hazası zahınma tebâdir itdi. Binâenâleyh bunların müellifleriyle beraber bir ve che zîr-u 'arz-u esâmîsini lâzime-i kadirşinâsi ittihâz eyleyler:

(Terceme-i Seyr-i Kebîr): 1238 de "Aydın" da ve fât eden (Hoca Münib) Efendi tarafından terceme olunan bevâir-i Âli ve cismin ekser mûndericâti fe zâil-i cihâd ile buna âid mevâd-ı lâzime den bahs olub matbuâtdır.

(Risâle-i Fezâil-i Cihâd): 901 de İstanbul'da vefât eden (Hattibzâde Muhiiddin Efendi) tarafından müellefdir.

(Risâle-i Fezâil-i Cihâd): 920 de İstanbul'da vefât eden (Kirmastılı Yusuf Efendi) tarafından müellefdir.

(Risâle-i Fezâil-i Cihâd): 1026 da Hicâz'da vefât eden Manastırlı Kadı Mahmud Efendi

(Risâle-i Fezâil-i Cihâd): 1070 de Mısır'da ve fât eden (Konevî Nuh Efendi) tarafından müellefdir.

(Muhimmâtü'l Gâzî fi Meyâdünü'l Me gâzî): Alay müftüsü (Kayserili Mehmed Fikri Efendi) tarafından müellef olub matbû'dur.

Risâle-i Fezâil-i Cihâd): 1311 de İstanbul'da ve fât eden Gümüşhaneli (Hacı Ahmed Efendi) tarafından müellif olub matbû'dur.

(Neyl'ür- Reşâd fi Emru'l Cihâd): 1156 da tarîk-i haccda ve fât eden Emirzâde Sâlim Efendi tarafından, matbû'dur.

(Fe zâil-i Cihâd): 1008 de Dersâdetde ve fât eden şehri meşhûr (Abdülbâki) Efendi tarafından

(Râyât-ı n-nasr ve'l İrşâd): 1272 de Köstendil'de vefât eden müfti (Mehmed Şem'î) Efendi tarafından [s.22]

(Seyfû'l Cihâd fi Nasru'l İbâd): 1318 de Dersâdetde ve fât eden Edirne Müftüsü (Mehmed Fevzi) Efendi tarafından matbû'dur.

(İmâdü'l Cihâd- Fezâilü'l Cihâd): (Derviş Âli bin Mustafayı Bosnevî) tarafından,

(Nehcür-Reşâd fî Emrül Cihâd) Müftü (Ahmed Hafız) Efendi tarafından matbû'dur.

(Teşvîkâtü'l-Ciyâd fî'l-Azvü'l Cihâd): 1130 da ve fât eden (Abdürrezzak bin Abdüla taç Lazkî) tarafından,

(Fezâîl-i Gâzâ- Menâkıb-ı Cihâd) : Ali Galib Bey tarafından matbû'dur.

(Kevkebül-Mes'ûd fî Kevkebetül Cünûd) : 1264 de vefât eden sahâflar Şeyhâde (Mehmed Esâd Efendi) tarafından matbû'dur.

(Düstürü'l Mücâhidîn li-İzzeddîn) Furkanül kirâm mütekâidlerinden Kayserili (Mustafa Hilmi Paşa) tarafından matbû'dur.

(Tahrîsü'l Mücâhidîn) Hanya'lı (Ahmed) Efendi tarafından

(Risâle-i Cihâd-ı Kebîr): 1151 de İstanbul'da vefât eden sâhib-i kütüphâne (Çarrah Veliddin) Efendi tarafından

(Fezâîl-i Remy) ibn Rüşendimekle mâ'rûf (Mehmed Hatib) tarafından

(Risâle-i İrşâdiyye Fezâîl-i Cihâd) Mithâd Paşa Vapur İmâmı (Hacı Hamdi Efendi) tarafından matbû'dur.

(Tarîkâtü'l Cihâd) 1706 da vatani olan (Mora) 'nın (Tibsastifa) şehrinde vefât eden (Atina) müftüsü (Birte vî Ali) Efendi tarafından

(Hükûmetü'l Gâzâ-i fî Fezâîl-i Cihâd ve'l Gâzâ) Hoca Münib Efendi tarafından

(Tergîbül Mücâhidîn ilâ Nikâyet-i a'dâü'd-dîn) asrı[s.23] Mecid Hânın da beşinci Alây baş imâmı (Mustafa Âsım bin Mehmed) Efendi tarafından,

(Şerefü'l Mücâhidîn) Erzincan Medreselerinden Diyorikli (Ahmed Mikdâd) Efendi tarafından matbû'dur.

(Fezâîl-i Cihâd) : 981 tarihinde irtihâl eden bir köy Mehmed Efendi tarafından

(Fezâîl-i Cihâd) : Sultan İbrahim zamanı Kuzâttından (Esa't Efendi) tarafından

(Cihâd-ı Ekber) : Mehmed Hâlis Efendi tarafından matbû'dur.

Fezâîl-i Harbiyye-i Bahriyye: Bahriye Yüzbaşlarından Üsküdarlı Hasan Latif Efendi tarafından matbû'dur.

Cihâd: [E.F] Efendi tarafından matbû'dur.

Mevâizu'l-Cihâd ve'd-dîn: Alay müftüsü Hacı İzzet Efendi tarafından matbû'dur.

Cihâd hakkında ehl-i İslâma, asker-i İslâma girse İslâmdan bir hitâb: Sinop mebusu Fazlı Hasan Fehmi Efendi tarafından matbû'dur.

Cihâdda İslâmın Vazifesi: Resne Kadıyı Sabıkı Manisali Halil Hilmi Efendi tarafından matbû'dur.

Risâle-i Cihâd: Mehmed Halid Bey tarafından matbû'dur.

İslâmda Cihâd: Şeyhülislam Musa Kazım Efendi Hazretleri tarafından matbû'dur.

Risâletü'l Guzât ve 'ş-şehadât: Varnalı Süleyman Vehbi Efendi gayr-ı matbû'dur.

İcâle tü's-Sefer ve Risâletü'z-Zafer: Osman Kırımî Endurunî gayr-ı matbu'. Sene 1149.

Tahkîkü'l Guzât: Ahmed Fehmi Efendi gayr-ı matbû'dur.

Hitâm

KAYNAKÇA

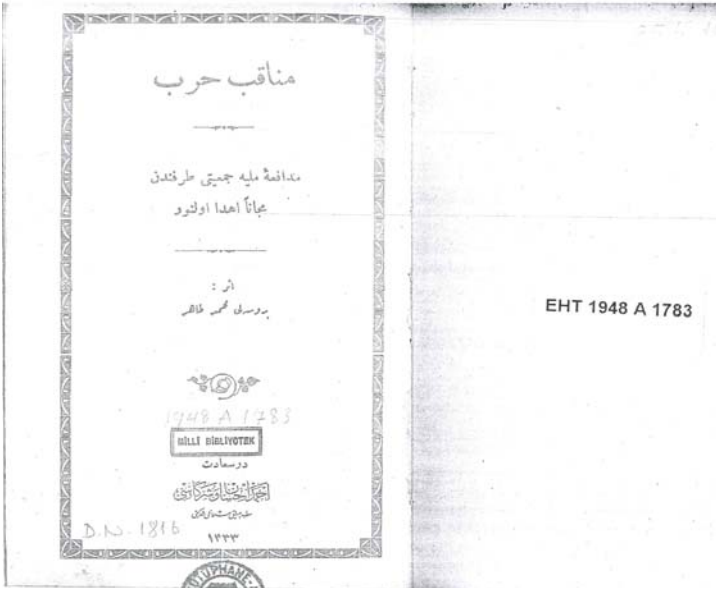
- AKÜN, Ömer Faruk, "Bursalı Mehmed Tâhir", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. VI, İstanbul 1992, ss. 452-461.
- Altan Sunar, Evliya Menkıbeleri, İstanbul Üniversitesi, Mezuniyet Tezi, İstanbul 1938.
- ARTUN, Erman, Dini-Tasavvufi Halk Edebiyatı, Edebiyat Tarihi/Metinler, Karahan Kitabevi, Adana 2011.
- ATEŞ, Ahmet, "Menâkıb", İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, C. VII, İstanbul 1978, s. 701-702.
- AYVERDİ, İlhan, Misalli Büyük Türkçe Sözlük, C.2, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2006.
- BABİNGER, Franz, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, Çev. Coşkun Üçok, Ankara 1992.
- Bursalı Mehmed Tahir Bey, "Osmanlı Menâkıb-i Harbiyesinden Bir Nebze", Sebîlüreşâd, IX, nr. 217-219, (18 Teşrinievvel 1328-1 Teşrinisani 1328), s. 165-166, 186-187, 202
- Bursalı Mehmed Tahir Bey, Menâkıb-ı Harb, Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık, Dersaadet, 1333.
- CEYHAN, Adem, "Biyografi ve Bibliyografya Âlimi Bursalı Mehmed Tâhir Bey'in Eserleri", Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 8, S. 2, Manisa 2010, ss. 1-16.
- ÇELİK, İsa, "Bursalı Mehmed Tahir'in Yorumuyla Nazar-ı İslâm'da Fakr", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S.22, C. 10, Erzurum 2003, ss. 187-207.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, haz. Aydın Sami Güneşal, Aydın Kitabevi, Ankara 1997.
- EREN, Hasan, vd, Türkçe Sözlük, C. II, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1988.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki, Melâmlik ve Melâmiler, Gri Yayınları, İstanbul 1992.
- KARAMAN, Gülay, "Mevlana'nın Menkıbeleri Üzerine Folklorik Bir İnceleme", Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/3, Summer 2012, Ankara 2012, s.1675-1693.
- KÖPRÜLÜ, Fuad, "Anadolu Selçuklu Tarihinin Yerli Kaynakları" Belleten, S. 27, Ankara 1943, ss. 379-458.
- KÖPRÜLÜ, Orhan, Tarihî Kaynak Olarak XIV. ve XV. Yüzyıllarda Anadolu'da Bazı Türkçe Menâkıbnâmeler, İstanbul Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi İstanbul 1951.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat, Tarih Araştırmalarında Usul, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1995.
- M.F (Köprülüzade Mehmed Fuad), "Tercüme-i Hal: Bursalı Tâhir Bey", Türk Yurdu, Yıl: 2, S. 46, 21 Ağustos 1913, ss. 408-409;
- MERCAN, İsmail Hakkı, "Türk Tarihinin Kaynaklarından Olan Bazı Menâkıbnâme ve Gazavâtnameler Hakkında" Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.10, C.6, Balıkesir 2003, ss. 107-130.
- OCAK, Ahmet Yaşar, Kültür Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım), TTK Yayınları, Ankara 1997.
- OCAK, Ahmet Yaşar, Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkıbeleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1983.
- ÖZKIRIMLI, Atilla, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 3, Cem Yayınevi, İstanbul 1987.
- ÖZKUL, Ayşenur, Tacül-Arifin Ebül-Vefa'nın Menâkıb-İnceleme ve Metin, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008.

- PARLATIR, İsmail, vd., Türkçe Sözlük, C.2, TDK Yayınları, Ankara 1998.
- PAUL, Jürgen, "Hagiographic Literature" EI, XI/5, New York 2002.
- POLAT, Nazım Hikmet, Müdafaa-i Milliye Cemiyeti, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1991.
- SAPANCA, Cüneyt, Osmanlılarda Tefsir Usulü Çalışmaları, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.
- ŞAHİN, Haşim, "Tarih Kaynağı Olarak Evliya Menâkıbnâme'leri", Işın Demirkent Anısına, Dünya Yayınları, İstanbul 2008, s. 547-566.
- Şemseddin Sâmî, Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yayınları, İstanbul 1999, s. 1420.
- TOMAKIN, Ahmet Yasin, Bursalı Mehmet Tahir ve Tarih ile ilgili Eserleri, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.
- TUNAYA, Tanık Zafer, Türkiye'de Siyasal Partiler, C. 1, Hürriyet Vakfı İletişim Yayınları, İstanbul 1988.
- VAHYİ, Muallim, Müslümanlık ve Türklüğü Yükseltmeye Çalışanlar: Bursalı Tâhir Bey, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334.
- YARDIM, Emine Seval, Menkıbe ve Menâkıbnâme'lerle İlgili Eserler İçin Açıklamalı Bir Bibliyografya Deremesi: 1928-1998, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999.
- ZAVOTÇU, Gencay, "Tasavvufî Bir Eser: Menâkıb-ı Evliyâ ya da Sümbüliyye", Aşk İlinden Gönül Dilinden İnciler, (Ed. Deniz Saraç), İstanbul 2009, s. 162.

EK: Bursalı Mehmed Tahir'in, Menâkıb-ı Harb adlı eserinin kapak ve giriş kısmı.

دوشور سوژه ، يا گنش فئكاره مسلمانلارك دوشور يولي
اكتايوب، اوكا قاروشلارينه مدار اولديني كي ميدان شهاخته
قلبيك سوتن طائيفي ، طائيفي حشرده حق برسوزك شري
بروتيفلندي و بندان لشكرده اولانيردوني قورمانق سولشك
تأثيرات علويه سندن ساسله اولور .

دوشور سوژه دوشور فئكاره ، دوشور فئكاره استقامت
ويجانبك حصوليدو ، استقامت وي بندانده كندنده نور ايمان
بارلامسندن ، قيتنن دقيقه شريعتن آلمسندن سچي ايدو ، بو
خاصه ي حائر اولان برو بندان ، سچي اخلاص ايدن حائزيري
ازاله ايتك ايچون داغبي صورتده برآعين حمايت كي بجا مديده
مقاومته آمده بولورده اديه ، خلقه طاشيديني و غلبه نك آخيراتي
ايه برابر عاويكي برادران مؤمنانه ايله حس ايدوك صافطه
سچي بولنده سردار فدا كارلي استقامت مئرك اولور ، وطن
سچي اولان حكمتينه مزوج بولان برسوزك حرق ، وطن
وتاريخه ايدو نيمبوله تأثيرلر ياديني آز درشوتكجه درك اولور .
أوت ، الساني طلالدن قوراران ، ساييق قليشيري دوشورولان ،
مديوي مسلاري زمين يستقيت سرتوقه عيانه يعقاران ، لوح
دندن مبيات خلاقه سي سيلوب آف برتبيع مناسبت سائنه بولانده
بيكارجه دوشور ، قورن حياثيري آقيدير سچي برميل قيراني
ايك آتقده متعهد سلك كئيريك ياران ، قه قليز ايله بر كشت
عظمايه شين ، بئالير سچي درميده شاني مقبول ، سايلاق سائلر
قوليد ايدن ، سايانك زياده وطن سوجيرن ، سچي و عايد دورلق
اوسته تيارن سئربليري سوتنه شهاخته قارشيلادوب مئسلمانلار
انتقام ياغديران وساقلك لك مئري سوژه .
حالي سوزلوك حس شو وسنده قيتت و ايميري بؤكده فقط حمومه عائد